

Pengevirke

Tidsskrift for ny bankkultur Nr. 2 | 2016

Tema: **17 mål skal forandre verden**

FN's bærekraftsmål ♦ En annerledes ferie ♦ Drømmehus på 35 m²

 Cultura
Bank

Bærekraft

✎ ARNE ØGAARD

Bærekraftige handlinger er alt du gjør som sikrer at du og dine medmennesker kan fortsette å leve og handle her på jorda. Begrepet brukes om konsekvenser både på kort og lang sikt. Når FN nå har vedtatt 17 bærekraftsmål, er det med håp om at verdenssamfunnet skal fortsette å utvikle seg i en retning hvor det er godt å leve både for dagens og fremtidens mennesker. Dessverre er det langt igjen til at en stor del av dagens befolkning kan leve et verdig liv. Utfordringen er å gi alle like rettigheter og muligheter til et godt liv uten at jorda som helhet overbelastes. I vår iver etter materiell overflod står vi i fare for å ødelegge for fremtidens generasjoner.

En grunnleggende egenskap ved det å være menneske er muligheten til å ta ansvar. Det er en ansvarlig handling at medlemslandene i FN har klart å bli enige om 17 bærekraftsmål. Men det er like viktig at mange enkeltmennesker og sivilsamfunnsorganisasjoner tar ansvarsfølelsen på alvor og setter i gang små og store prosjekter som bidrar til både velferd og bærekraft.

Når rike mennesker og store bedrifter skjuler sine penger i «skattesnyterparadiser» minskes myndighetens muligheter til bærekraftig innsats. I en slik situasjon er det godt at det finnes banker som er helt uten forbindelse med den slags tvilsomheter.

Cultura Bank driver sin virksomhet etter prinsippene for 'social banking'. Det innebærer for det første at utlånsformålene vurderes etter etiske kriterier og for det andre transparens – det vil si at innskyterne får vite hva pengene lånes ut til. Cultura Bank arbeider for at etikk og moral skal innarbeides i det økonomiske liv gjennom et nytt syn på penger, økonomi og lønnsomhet, hvor man ikke ensidig fokuserer på egen nytte.

Cultura finansierer blant annet prosjekter som kan forbedre økosystemene, skape renere luftmiljø, gi verdige sosiale forhold, dekke behov for omsorg og gi barn og ungdom bedre oppvekstvilkår. Cultura samarbeider med lignende bankinitiativer i andre land og med organisasjoner som WWF og Redd Barna, Norge.

Cultura Bank har en balanse på ca. 790 millioner kroner. Det er 15 medarbeidere på kontoret i Oslo. Banken har kunder over hele landet. Cultura Bank er medlem av Global Alliance for Banking on Values.

Cultura Sparebank, Postboks 6800, St. Olavs plass,
N-0130 Oslo, Tlf. +47 22 99 51 99,
cultura@cultura.no, www.cultura.no

PENGEVIRKE 2/2016

ISSN 1399-7734/
Online: ISSN 1901-2020

Utgis av
Cultura Bank
www.cultura.no

Redaksjon
Arne Øgaard (redaktør),
arne.ogaard@steinerskolen.no
Jannike Østervold, jannikeo@cultura.no

Cultura Bank har et redaksjonelt samarbeid med Merkur Andelskasse i Danmark, som er medlem av Global Alliance for Banking on Values og drives etter prinsippene for social banking.

Layout
Martin Helbo, ActVisual, www.actvisual.dk

Opplag
4 200

Bladet utgis 4 ganger i året.
Neste gang september 2016.

Frist
Bidrag til neste utgave kan sendes til
Pengevirke senest 1. august 2016.

Tema neste nummer
Økologisk mat fra jord til bord

Trykk
KLS Grafisk Hus A/S

Forside
Låvemaling med Internasjonal Dugnad i Finland. Leirleder Reetta med malerkost.
Foto: Mariann Midbøe

Holdninger og synspunkter som kommer til uttrykk i de enkelte artikler og innlegg, er forfatterne selv ansvarlige for. De er dermed ikke nødvendigvis uttrykk for redaksjonens synspunkter.

Bladet er produsert 100% biologisk nedbrytbart uten bruk av skadelige kjemikalier og tungmetaller ifølge Cradle to Cradle prinsippene. For mer informasjon, se www.pureprint.no.

Abonnement på Pengevirke

Pengevirke finnes både på papir- og i elektronisk utgave. Bestill Pengevirke i elektronisk versjon på www.cultura.no/pengevirke/abonnement.

For bestilling eller avbestilling av papirutgaven, send e-post til cultura@cultura.no. Frivillig abonnementsavgift kan innbetales til konto 1254.01.00177.

Innhold

FNs bærekraftsmål – hvordan kan vi bidra?	4
En annerledes ferie	7
Leiropplevelse ved «Internasjonal dugnad»	9
En hemmelig butikk	10
En reise i sultens riker	12
Smånytt	14
To Good To Go	16
Å bli kjent med betong på nytt i en tid der bærekraft står sentralt	17
Drømmehus på 35 kvadratmeter	18
Sykkel er frihet	20
Nytt fra Cultura	22
GABV Solenergi får fart på økonomisk vekst i Nepals landdistrikter	24
Økonomer med fokus på miljø og samfunnsansvar Satish Kumar	24
Trondheim Kooperativ starter opp	28
Aktuelle bøker	31
Lille klode, hva nå?	32
Kommentar For frihet og livsglede	34

FNs bærekraftsmål – hvordan kan vi bidra?

✍ ARNE ØGAARD

Kloke og velvillige hoder har utarbeidet nye mål for menneskehetens utvikling. I tråd med tidligere målsettinger gjelder det å arbeide fram likeverdige livsforhold for alle verdens mennesker.

Når en går gjennom listen, må en selvfølgelig tenke at alt er viktige mål, men samtidig er det lett å tenke at selv om dette var godt sagt, er det jo ikke sikkert at så mye blir gjort. Politikerne ser ut til å ha så mye annet å stri med for tiden, ikke minst med å sikre sin egen posisjon. FN er ikke bare et forum for samtale mellom statslederne og deres representanter, men består av en rekke underorganisasjoner som arbeider for at disse målene skal bli realisert. De mest aktuelle her er UNICEF (barn), UNESCO (utdanning), WHO (helse), FAO

(ernæring og landbruk) og IFAD (fondet for landbruksutvikling). I tillegg til nasjonale og flernasjonale tiltak vil også innsatsen til de mange sivilsamfunnsorganisasjonene ha uvurderlig betydning. Dette er organisasjoner hvor vi alle kan være aktive medlemmer, hvor vi kan gi støtte i form av gaver, og noen kan vi også støtte ved å spare i støttekontoer i Cultura Bank. Mange er opptatt av størst mulig avkastning på sine sparepenger, men den sosiale avkastningen kan ha større betydning enn den rent kronemessige.

Mange snakker om betydningen av å hjelpe folk der de bor. Motivet bak en slik uttalelse kan være forskjellig, men under vil jeg løfte fram noen eksempler på hva våre støttekontopartnere utretter.

UTDANNING

De senere årene har mange flere av verdens barn fått muligheten til å gå på skolen. Siden tusenårsmålenes fødsel i 2000 har tallet på barn som står utenfor barneskolen sunket fra 102 millioner til 61 millioner. Dessverre er det mange av disse som ikke lærer grunnleggende kunnskaper som å lese og skrive.

Redd Barnas utdanningsprosjekt «I'm learning» vil sikre at barn fullfører skolen og lærer mens de er der. Tiltakene strekker seg fra enkle ting, som rent drikkevann, til mer komplekse prosesser, som samarbeid mellom lærere og foreldre og tester som følger barnas utvikling. I Kambodsja vektlegges det å skaffe elevene relevant skolemateriell og å sørge for at de blir behandlet med respekt. De skal oppleve trygghet både i klasserommet og også når de må på toalettbesøk. Lærerne deltar månedlig på workshops med Redd Barnas representant, blant annet for at barna skal bli aktivisert i undervisningen og for at de skal kjenne sine rettigheter. Her som i mange andre land står barnas ønske om utdanning i konflikt med foreldrenes ønske om arbeidshjelp. I lokale samtaler arbeider en seg fram til løsninger på dette dilemmaet.

I Guatemala og andre land i Sør-Amerika samarbeider Redd Barna med lokale myndigheter og skolene for å få en skolehverdag uten vold.

Kvinner på mentalinstitusjon på Sri Lanka har fått bedre forhold, takket være Kvinne- og Familieforbundet og Culturakunder med støttekonto. Her venter de besøk av landets førstedame.

FNs bærekraftsmål

1. Utrydde all fattigdom.
2. Utrydde sult, oppnå matsikkerhet og bedre ernæring, og fremme bærekraftig landbruk.
3. Sikre og fremme god helse for alle.
4. Sikre inkluderende og rettferdig kvalitetsutdanning for alle, og fremme livslang læring.
5. Oppnå full likestilling mellom kjønnene, og myndiggjøre kvinner og jenter.
6. Sikre bærekraftig forvaltning av, og tilgang til, rent vann og gode sanitærforhold for alle.
7. Sikre tilgang til bærekraftig energi som alle kan ha råd til.
8. Fremme varig, inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst, full sysselsetting og anstendig arbeid for alle.
9. Bygge robust infrastruktur, fremme innovasjon og bidra til inkluderende og bærekraftig industrialisering.
10. Redusere ulikhet i og mellom land.
11. Gjøre byer og samfunn inkluderende, trygge, robuste og bærekraftige.
12. Sikre bærekraftig forbruk og produksjon.
13. Handle umiddelbart for å stoppe klimaendringene og bekjempe konsekvensene.
14. Bevare og bruke hav- og marine ressurser på en bærekraftig måte.
15. Beskytte, gjenoppbygge og fremme bærekraftig bruk av jordas økosystemer, sikre bærekraftig forvaltning av skog, trygge artsmangfoldet, bekjempe ørkenspredning og stoppe og reversere erosjon.
16. Fremme fredelige og inkluderende samfunn med velfungerende rettssystemer og ansvarlige institusjoner på alle nivå.
17. Styrke mekanismene for implementering av målene, og fornye globale partnerskap for bærekraftig utvikling.

Lærere gis kompetanse i pedagogiske metoder og konfliktløsning, og elevene lærer å løse konflikter uten bruk av vold. Sammen skal elever og ansatte jobbe fram et skolemiljø hvor alle trygt kan si sin mening uten å frykte avstraffelse.

Tradisjonell skolegang vil ikke være et reelt alternativ for alle ungdommer i denne regionen. Mange ungdommer må velge bort utdanningen fordi familien er så fattig at barna må jobbe. Likevel skal de få mulighet til utdanning og opplæring gjennom at dette skjer på de stedene hvor ungdommene arbeider. Undervisningen kan for eksempel foregå i små klasserom på en stor markeds plass.

HJELP TIL JENTER

Norges Kvinne- og familieforbund har også et aktivt internasjonalt engasjement. Et av dem er yrkesopplæring for

vanskeligstilte jenter i Uganda. Dette er jenter som har mistet den ene eller begge foreldrene som følge av AIDS. I utdannelsen vektlegges det både teoretiske og praktiske fag, og de viktigste elementene er søm av klær/broderi, stofftrykk og matlaging for salg. Etter fullført skolegang blir elevene godt fulgt opp av både skolens personell og sosialarbeidere som ledd i den totale omsorgen. Støttekontoen som denne organisasjonen har i Cultura går spesielt til å hjelpe kvinner på et psykiatrisk sykehus på Sri Lanka der det under svært uverdige forhold er stuet sammen psykiatriske pasienter, psykisk utviklingshemmede og kvinner som av ulike grunner er uønsket i landsbyene. De siste kan være kvinner med sterke meninger eller jenter som er blitt voldtatt mens de jobbet som hushjelper i Midt-Østen. Et hovedmål er å hjelpe tilbake de som

ikke hører hjemme på en slik institusjon. Et annet mål er å gi et bedre tilbud til de som fortsatt må være der, blant annet ved å tilby dem meningsfulle aktiviteter innen kunst og håndverk, fysisk trening og bibliotek. I løpet av flerårig innsats i samarbeid med organisasjonen Nest har de oppnådd gode resultater, men det trengs fortsatt mye hjelp.

MILJØFORKJEMPERNE

Verdens Naturfond (WWF) er engasjert i å ivareta naturmangfoldet over store deler av verden. I Norge er det også et mål å påvirke regjeringen til å la Oljefondet få investere i infrastruktur for fornybar energi, som vindparker og solkraftanlegg. Disse mulighetene har Finansdepartementet totalt oversett i sin stortingsmelding om Oljefondet. Dessverre har det vist seg vanskelig å få økonomene til å innse at bærekraftig >

Biblioteket på arbeidsterapisenteret, Kvinne- og Familieforbundets prosjekt på Sri Lanka.

”

Siden tusenårsmålenes fødsel i 2000 har tallet på barn som står utenfor barneskolen sunket fra 102 millioner til 61 millioner.

En enkel rent-brennende vedovn med pipe, som erstatter koking på åpent bål. Behovet for ved halveres, koking går raskere, kjøkkenet blir renere og viktigst: Stor reduksjon i helseskader hos mor og barn, som slipper å puste inn røyken. Ovnene er laget av leire fra termitt-tuer blandet med risskall og en lokal sukkerholdig plante.

Foto: Naturvernforbundet

avkastning på sikt kan være mer lønnsomt enn rask kronemessig avkastning.

Regnskogfondet gjør en kontinuerlig innsats for å verne jordas lunger og det enorme arts mangfoldet som befinner seg i disse truede områdene. En viktig oppgave er å verne om livsgrunnlaget til urfolkene i områdene. Rent kronemessig regnes disse blant jordas fattigste, men de opplever livet annerledes. Så lenge de har tilgang på store nok og intakte skogområder der vannet ikke er forurensset og der de ikke må konkurrere med aggressive tømmerselskaper, gruveselskaper, oljeindustri eller andre industrier om ressursene, får de på tradisjonelt vis dekket grunnleggende behov for mat, medisiner og materialer.

Naturvernforbundet er mest kjent for sin innsats for mangfoldet i den norske naturen, men i Mosambik har de introdusert en ny, effektiv ovn som har blitt svært populær på kort tid.

Det eneste som må kjøpes til denne ovnen er blikk til pipa som fører røyken ut av kjøkkenet. Ovnene er enkel å bygge. Kvinnegrupper får opplæring i hvordan blande leire riktig og bygger den nye ovnen på få timer.

Kvinnene selv legger stor vekt på at de har fått bedre tid fordi de nye ovnene krever mindre ved. Tidligere måtte de gå langt og brukte mye tid på å samle brensel. Det går også raskere å koke maten, samtidig som kjøkkenet er blitt mye renere og triveligere, uten sot og røyk.

Røyk fra bål gir stort ubehag og påfølgende sykdommer i luftveier og øyne. Dette rammer først og fremst kvinner og små barn som oppholder seg i nærheten. Brukerne av de nye ovnene forteller om stor forbedring i helse og velvære.

FRIE TANKER OG NYE HOLDNINGER

Framtiden i våre hender har gjennom årene nedlagt et omfattende arbeid i å opplyse om hva som skjer og hva som kan gjøres annerledes. De har vært opptatt av å påvirke både vanlige folks holdninger og politiske prosesser. I de siste årene har de gjort en spesielt stor innsats i å belyse hvordan våre klær blir produsert under svært uholdbare forhold.

Skal FNs bærekraftsmål realiseres kreves det nytenkning og informasjons-spredning. Dessverre ser vi at både journalister og forfattere sensureres, fengsles eller i verste fall drepes. Norsk PEN er del av en internasjonal organisasjon med 140 sentre rundt om i verden, som kjemper for ytringsfriheten. I Norge har flere truede forfattere fått opphold. I tillegg skrives det brev til regjeringer og arbeides med internasjonalt press mot de landene hvor ytringsfrihetene trues. 💧

✳ Internasjonal Dugnad
er kunde i Cultura Bank

Arbeidsglad dugnadsgjeng foran låven, på leir i Finland. Mariann til høyre bak i grønn T-skjorte. Foto: Mariann Midbøe

En annerledes ferie

✍ JANNIKE ØSTERVOLD

Internasjonal Dugnad tilbyr en ferie du aldri vil glemme. Du får reise og treffe mennesker fra hele verden, gjøre en frivillig innsats for et formål du brenner for og knytte varige vennskapsbånd. Det er avdelinger i de fleste europeiske land, foruten en del i Afrika, Asia og Amerika. En dugnadsleir varer i 2–3 uker, og du arbeider intensivt med en gruppe med deltakere fra mange ulike land, med en arbeidsleder fra landet du reiser til.

Min første reaksjon da jeg fikk høre om dette var «Dette var spennende, hvorfor har jeg ikke hørt om det før?». For dette er ingen ny organisasjon, den ble startet i Sveits etter første verdenskrig under navnet Service Civil International, og i 1939 startet to damer den norske avdelingen, Internasjonal Dugnad. Barnebarnet til den ene av dem, Mariann, er på besøk i Cultura sammen med styreleder Karoline.

Karoline har vært med fra 2012, da hun dro på leir i Russland og arrangerte aktiviteter for fattige barn. Mariann er nærmest vokst opp med organisasjonen, med mor og bestemor som var engasjert i arbeidet, og hun har barndomsminner om reiser rundt i Europa for å hilse på andre i nettverket.

FRED OG MILJØ

Mariann forteller at organisasjonen ble startet for å bygge opp etter første verdenskrig. «Det er i utgangspunktet en fredsorganisasjon, men miljøsaken er jo kommet mye sterkere de siste årene. Da vi fant ut at vi kunne bytte konto til Cultura ble vi veldig glade, for det passet veldig godt.» Deltakerne på leirene blir oppfordret til å bruke miljøvennlig transport hvis det er mulig, og det blir

ofte brukt økologiske og fairtrade produkter på leirene.

Organisasjonen har ikke noen fast ansatte i Norge, alt arbeid er basert på frivillighet. «Det er vi som sitter i styret som tar oss av den daglige driften», forteller Karoline. «Vi lager leirer i Norge, der vi samarbeider med ulike organisasjoner som har behov. I mange år har vi hatt samarbeid med Camphill. I år er det 2 leirer, det er begge i Camphill landsbyer i Sør-Trøndelag.»

Arbeidet de gjør skal ikke være politisk og ikke religiøst, og det skal ikke konkurrere med vanlig arbeidskraft. Det er stort sett enkle oppgaver som ikke krever forkunnskaper. Jeg ber Mariann og Karoline om å gi noen eksempler på hva slags oppgaver de har vært med på. >

«I fjor var jeg leirleder i Jøssåsen Camphill landsby, da bygget vi et nytt gjerde og rev ned en gammel hytte og brant den opp. Da det var gjort, hjalp vi til å bære skifer», forteller Mariann. Det var 12 deltakere på leiren, derav 2 leirledere. Deltakerne var fra hele Europa. Året før var hun eneste norske deltaker på leir i Finland, der hun hjalp til med å bygge en låve.

Karoline forteller fra hun var på leir i Moskva: «Vi var 12 deltakere fra Europa og Taiwan. Vi jobbet med unger som kom fra fattige familier og laget aktiviteter for dem hver eneste dag fra 10–16. Ellers opplevde vi Moskva. Det var fantastisk å oppleve Moskva på en slik måte. Det er så intenst at det skaper vennskap som varer. Mange av dem har jeg kontakt med i dag.»

INGEN ALDERSGRENSER

«Når du er på leir får du veldig tett kontakt. Det går også på tvers av aldersgrenser. Dette er ikke bare for ungdom, det er åpent for alle aldre. På noen leire er det også tilrettelagt for folk med funksjonshemminger, og det er mulig å reise med barn. For å reise på leir i Norge må du være 16 år. Når man er 18, kan man reise i Europa, og når man er 20, kan man reise til Latinamerika og Afrika», forteller Mariann. «Vi prøver å holde det på maksimum 2 fra samme land som reiser på samme leir. Du får mer kulturutveksling på den måten.»

Karoline understreker at det går helt fint å være eneste fra sitt land også. «De som organiserer leiren venter på deg og tar godt vare på deg. Alle er så innstilt på å bli kjent.»

Mariann: «Som oftest har de som

Internasjonal Dugnad

Internasjonal Dugnad er den norske avdelingen av Service Civil International, SCI, en verdensomspennende fredsorganisasjon, som ønsker å bidra til internasjonal forståelse, fred og solidaritet, hovedsakelig gjennom å arrangere arbeids- og studieleirer. Internasjonal Dugnad er en organisasjon som er basert på stor grad av frivillighet og dugnadsinnsats, også når det gjelder drift av organisasjonen. Det er ca. 70 medlemmer i den norske avdelingen.

SCIS HOVEDMÅLSETTING ER Å

- bidra til å endre urettferdige sosiale og økonomiske strukturer, og dermed bidra til byggingen av en global fredskultur
- stimulere til frivillig innsats i lokal- og verdenssamfunnet
- skape forum for interkulturell læring, forståelse og respekt på tvers av nasjoner og folk - og deres ulike måter å møte hverdagslige utfordringer på.

planlegger leiren planlagt noen utflukter, så du får sett litt mer enn bare leiren. Det er mye arbeid, men det er også mye hygge.»

Deltakerne må være innstilt på litt primitive boforhold. Noen av leirene er basert på at en skal bo i telt, noen tilbyr kanskje et klasserom. Så hvis man helst vil bo på hotell, passer det nok ikke så godt. På hver leir er det en arbeidsleder og en leirleder som deler på oppgavene.

Karoline forteller: «I noen land har de ansatte, i Norge er alt frivillig. Internasjonal Dugnad er en medlemsorganisasjon med ca. 70 medlemmer. Medlemskap koster 300 kr i året, og det koster 1 200 kr for å reise på leir, da får du kost, losji og arbeidsforsikring og utflukter. Reisen og lommepenger må du betale selv.»

MANGE VIL TIL NORGE

Mariann forteller at de norske leirene er populære, de har flere søkere nå enn de har hatt på mange år. I år kommer det 22 deltakere til Norge, fordelt på 2 leire. Internasjonal Dugnad skaffer deltakere og leirleder, mens leirstedet organiserer selve arbeidet.

Det er i øyeblikket over 700 leirer i databasen. Internasjonal Dugnad tar

i mot søknader fra norske søkere og formidler dem videre til leirene. De arrangerer også treff før og etter leir. Det er ingen søknadsfrist, opptak skjer fortløpende. De fleste leirene er om sommeren, men det er også leire hele året. Du må bare finne en som passer deg. «I år har vi 14 deltakere fra Norge, men vi ønsker oss mange flere. Problemet er at vi ikke er nok kjent», sier Karoline.

Leirene er organisert i 13 forskjellige kategorier, som spenner fra antirasisme og arbeid med flyktninger til miljøvern og arbeid med barn og ungdom. De som skal reise til Afrika og Asia må ha reiseerfaring fra utenfor Europa, men ellers er det ikke krav til erfaring og utdanning. «Vi er en veldig inkluderende organisasjon», sier Karoline.

Opp gjennom årene har organisasjonen også samarbeidet med ulike grupper i Nord Irland, som har reist til Norge for at de ikke ønsket å videreføre konfliktene og ville samarbeide på nøytral grunn. Dette er noe av kjernen i visjonen til organisasjonen – å bringe folk fra ulike deler av verden sammen på en nøytral base.

www.internasjonaldugnad.org

Oversikt over alle leirene: www.workcamps.info

Leiropplevelse ved «Internasjonal dugnad»

✍ + 📷 ØYVIND HØSSER, 24 ÅR OG SIVILINGENIØRSTUDENT VED NTNU I TRONDHEIM

Sommeren 2014 valgte jeg å dra på arbeidsleir til Mongolia, og med utelukkende positive erfaringer fra turen valgte jeg å dra på leir igjen sommeren 2015 i Uganda. Her er litt om mine opplevelser som frivillig arbeider i det store og spennende utlandet.

Tanken om å dra som frivillig arbeider slo meg først et par måneder før jeg plutselig stod med beina plantet i Ulan Bator, hovedstaden i Mongolia. Det er ingen hemmelighet at det er enkelte land som har det bedre enn andre, og terskelen burde da være lav for å gjøre noe med disse forskjellene; å gjøre noe for rettferdigheten mellom meg og oss og våre medmennesker. Å kunne gå fysisk til verks med dette var en sterk motivasjon for meg. Det er ikke noe galt i å gi penger til de riktige hjelpeorganisasjonene, men det er en helt annen opplevelse å være tilstede der du faktisk kan møte mennesker og sanse realitetene. I både Mongolia og Uganda er fattigdom vidt utbredt. Dette frarøver mange en behagelig livsstil, men mer betydningsfullt; helse og muligheter. Muligheter til å lære og til å studere, noe vi selv er oppvokst med som en del av hverdagen og oppveksten. Hvordan skal mennesker uten opplæring vite hva som er bra for kroppen av mat og drikke? Hva skal disse menneskene gjøre når de er syke og ikke har penger til medisinsk hjelp? Det er liten tvil om at det er tid for å investere i fremtiden til verdenssamfunnet og være med å bidra selv.

Å dra på arbeidsleir i utlandet medfører fantastiske og sterke opplevelser. Man kommer tett på problemer man ellers er hundrevis av mil unna, og man får pratet med personer vi ellers bare ser på nyhetene klokka 19. Ulike bidragsområder varierer stort, og det finnes arbeid overalt som et hvilket som helst menneske oppvokst i vesten kan være til hjelp med. En fantastisk side av det frivillige

Nye venner på leir i Mongolia. Øyvind foran med gul caps.

arbeidet er å få være en del av et unorsk samfunn og få oppleve steder som ikke er tilrettelagt for andre reisende. Du får fullt ut oppleve kulturen og menneskene, og du er så hjertelig velkommen. Jeg har selv vært flere ganger på ferie for å oppdatere hudfargen min, men jeg har innsett at det blir ikke mindre sol av å bruke dagen ute på leir med andre. I helgene har du ofte fri, og lokalsamfunnet har gjerne masse gode idéer for hvor du kan dra, hvor og hva du burde spise, og hvem du burde bo hos. De andre frivillige du bor og jobber med knytter du også uunngåelig sterke bånd med. Jeg har aldri angret på disse eksotiske og annerledes arbeidsturene jeg har vært på, og jeg har oppdaget en helt ny måte å oppleve land og kulturer. For litt fysisk arbeid og tilstedeværelse for barn og unger har jeg fått så utrolig mye tilbake, noe jeg alltid kan smile av bare ved tanken.

En hemmelig butikk

✍ KJERSTI LIE HOLTAR

I 17 år har Kjersti Lie Holtar drevet Isandi og importert håndverksprodukter fra det sørlige Afrika og på den måten bidratt i kampen mot fattigdom. I motsetning til de fleste andre bedrifter deltar hun ikke i sosiale medier og har ikke ønske om rask vekst.

Det var den dagen jeg fikk tilbud på epost om kjøpe boka «Hvordan lykkes på sosiale medier» at jeg bestemte meg for at der skal i hvert fall ikke Isandi være.

Når noen spør meg hvorfor Isandi har forsvunnet fra media – vi som var så flinke til å få håndverksprodukter fra Afrika synlig i blader og aviser og overalt – så svarer jeg: Ja, det stemmer. Isandi har på mange forsvunnet fra media. Men det er helt etter planen.

Tanken er som følger: Vi lever i en hverdag der alt dreier seg om å være synlig på alle tilgjengelige mediale plattformer, både som privatpersoner og som bedrifter. Som forbrukere bombarderes vi med produkter vi ikke visste vi trengte, og vi må rope stadig høyere både i den offentlige og i den privat sfære for å bli hørt. Isandi har ikke ressursene, verken menneskelig eller finansielt, til å kunne gjøre noe som helst fornuftig i denne kakofonien. Men den erkjennelsen er intet nederlag – for når noe er en trend og noe 'alle gjør', så finnes det alltid en nisje for det motsatte.

LAGER BUTIKK HJEMME

Og det er i denne nisjen Isandi befinner seg anno 2016: En hemmelig butikk. Det paradoksale er at nå, 17 år etter oppstart, lever Isandi mer bærekraftig enn noensinne i all sin hemmelighet.

Isandi har ikke lenger en fysisk butikk og ikke noe særlig med nettsalg heller. Men 4–5 ganger i året skapes hjemmet vårt om til et eget Isandi-univers, og jeg inviterer til 'Indaba' – kundetreff. Disse kundetreffene startet egentlig som en slags sorgreaksjon da jeg la ned den fysiske butikken. Planen var da å bare fokusere på agentursalg, men både kundene og jeg trengte en myk overgang, for vi savnet det møtestedet butikken hadde vært. Så da inviterte jeg til kundetreff og tenkte at dette ville dø bort av seg selv etter hvert, når vi alle var vel forsonet med tanken. I stedet har det motsatte skjedd: Det kommer flere og flere på kundetreff – antakelig burde jeg ha dem oftere. Invitasjon får man gjennom et godt, gammeldags kundebrev på epost, og disse kundebrevene er Isandis eneste kommuni-

kasjonskanal til markedet 'der ute'. Jeg har jo selvfølgelig tenkt på hvorfor disse kundebrevene ser ut til å bli lest og verdsatt og hvorfor de fungerer såpass bra som markedsføringskanal, og svaret tror jeg er svært enkelt: Kundebrevene har alltid vært der. Da jeg startet Isandi var jeg egentlig mest opptatt av historiene bak produktene, og de fikk jeg ikke fram gjennom annonsering. Så da begynte jeg med å sende ut ganske så personlige brev, for å kunne formidle disse historiene. Og siden tror jeg at dette blitt kjennetegnet på Isandi: Personlige kundebrev.

SMÅ HÅNDVERKSBEDRIFTER TRENGER LANGSOM VEKST

Men hvordan kan en slik strategi med hemmelighold fremme økt bevissthet og salg av håndverksprodukter fra

I mer enn 15 år har Isandi bidratt til at håndverksprodukter fra småskala-produsenter i det sørlige Afrika har funnet veien til norske hjem og norske kunder. Store ting, små ting, vakre ting, sanselige ting, pynteting, bruks-ting, nyttige ting, morsomme ting, rare ting ...

Isandi Konsept

Isandi Konsept AS er et norsk firma som tror på vinn-vinn handel. Ambisjonen er å øke lokale småskalaprodusenters muligheter til å ta del i den globale verdenshandelen. I tillegg til formidling av håndverksprodukter fra over 30 leverandører i det sørlige Afrika er Isandi også engasjert i sosiale utfordringer, jobber med faglig utveksling og kompetansebygging og tror sterkt på betydningen av nettverksarbeid mellom håndverkerne selv. Helt fra oppstarten i 1999 har musikk og andre kulturuttrykk vært inkorporert som en naturlig del av samarbeidet med håndverkerne.

Afrika? Selvfølgelig, hadde Isandi hatt masse ressurser så hadde jeg antakelig aldri drevet med hemmelighold. Skjønt – det er ikke sikkert. For vårt samfunns behov, tilrettelegging og hurra-rop for rask vekst er ikke kompatibelt med små grasrotorienterte håndverksbedrifters behov for langsom vekst. Isandi opererte i mange år i den spagaten dette skaper – og den slags turnøvelser har jeg sluttet med. I stedet fokuserer Isandi nå på salg gjennom kundetreffene, samt personlig oppfølging av et knippe agenturkunder, med spesialtilpassede produkter for den enkelte kunde. Og så er det jo fortsatt sånn, da, at fornøyde kunder er den beste markedsføring ...

Men det er også en annen sannhet om hemmeligholdet – og den handler om tid. Jeg bruker stadig mer og mer av min tid på Karoo Angels. Karoo Angels

er historien om et lite håndverksprosjekt i en bitteliten avsidesliggende landsby i det øde og vakre Karoo i Sør-Afrika. Landsbyen heter Vondeling, håndverksprosjektet heter Vondeling Optel Craft, og fra en liten nedlagt kirke i Vondeling har det siden 2006 fløyet tusenvis av de vakreste engler til hele verden, møysommelig heklet og strikket for hånd av ståltråd, og med strutsefjær, perler, filt og paljetter. I 2015 fikk historien om Karoo Angels et nytt kapittel – da begynte en håndverksgruppe i nabolandsbyen Rietbron også å håndlage engler (skjønt nabo og nabo, i dette øde området tar det over 2 timer å kjøre mellom de to landsbyene). Men etterspørselen fortsetter å øke, både lokalt og internasjonalt, og i 2017 planlegger vi en tredje avdeling av det vi kaller 'englefabrikken i Karoo' - også

denne gang i en landsby storsamfunnet ellers har glemt. Salg, produksjon og markedsføring har helt siden 2006 vært organisert og tilrettelagt av Isandi, men nå er denne aktiviteten blitt et eget sørafrikansk firma.

Også englene har levd et liv i hemmelighet. Det er faktisk først nå i 2016 at vi endelig har en egen nettside for Karoo Angels, hittil har vi ikke har vært robuste nok til å håndtere etterspørsel og oppmerksomhet. Men nå er vi altså på vei ut av hemmeligholdet. Og så vil tiden vise om vi klarer å få til et godt og bærekraftig samspill mellom marked og behovet for langsom vekst ...

Isandis nettsider:
www.isandi.no
www.wonkiware-norge.no
www.karooangels.co.za

Isandis visjon er todelt:

- 1) bidra til å redusere fattigdom i sør gjennom bærekraftig grasrothandel,

OG

- 2) bidra til å endre nordmenns syn på Afrika og Afrikas ressurser på en positiv måte.

En reise i sultens riker

✍ ARNE ØGAARD

Det anslått at 800 millioner mennesker ikke har tilgang til tilstrekkelig mat. Noen trøster seg med at tallet er lavere enn for noen år siden, men kjenn litt på følelsen av noen dager å ha det vi etter norsk standard ville kalle bitte litte grann mat og noen dager ikke i det hele tatt. Den argentinske forfatteren og journalisten Martín Caparrós spør: «Hvordan i helvete klarer vi å leve med vissheten om at dette skjer?»

I den omfangsrike boka Sult tar han oss med på en reise inn til de menneskene som kontinuerlig lever med alt for lite mat. Det dreier seg ikke om de akutte sultkatastrofene som oppstår ved krig eller naturkatastrofer, men om den kontinuerlige sulten. Den som sjelden omtales i mediene fordi den ikke er en nyhet. Forfatteren tar oss med til strøk hvor turister sjelden reiser og til byområder hvor de fleste av oss ikke ville våget oss inn. Han beskriver ikke bare hva han ser, men tar seg god tid til samtaler med menneskene som lever nesten uten mat. Når jeg som ernæringsfysiolog leser om de sparsommelige måltidene med hirse, ris eller durra, må jeg undres over at disse menneskene i det hele tatt klarer seg. Det daglige næringsstoffinntaket må ligge langt

under de offentlige anbefalingene. De voksne lever likevel, men det er verre med barna. I boka får vi følge flere av dem på den siste reisen til en av klinikene til Leger Uten Grenser, men de kommer for sent. Mødrene forstår det oftest ikke, for barna fikk jo mat. Det var bare så alt for lite. Hvert fjerde sekund dør et menneske av sult, underernæring og sultrelaterte sykdommer, det er over ni millioner i året. Halvannet holocaust hvert år. «Hvordan i helvete klarer vi å leve i vissheten om at dette skjer?»

NOK MAT TIL ALLE

Det er ikke mangel på mat i verden, og det er beregnet at vi kan produsere nok mat til 5 milliarder mennesker til. Problemet er at vi ikke klarer å fordele godene på en rettferdig måte. Martín Caparrós er opprørt, og han ser mange årsaker, men klarer ikke å finne gode løsninger. Hans refleksjoner gir viktig informasjon, men kan virke litt oppjagede og lite konsekvente. Hans undersøkelser er derimot grundige og gir oss verdifull innsikt i hvilken verden vi lever i. Han tar oss med til mange ulike land, men ikke til Kina. Der får han ikke bevege seg fritt eller snakke med hvem han vil. Selv om det i dag er mange i

Kina som kan spise seg mette, er sulten langt fra utryddet.

Reisen begynner i Niger, et karrig land syd for Sahara. Et av de mange landene i Sahelbeltet hvor det regner mindre enn før, noe som kan skyldes klimaendringene. Men også militante islamistiske grupper og spekulanter som presser opp hirseprisene skaper problemer for de som lever her. I mange av landene har også eksportsubsidiene i USA og EU bidratt til å ødelegge grunnlaget for det lokale jordbruket.

DRØMMER OM EI KU

India er det landet i verden med flest underernærte, det hjelper ikke at landet også er verdens største demokrati. Her blir vi blant annet kjent med Rahmati i Biraul. Hun giftet seg som 13 åring og forstår ikke spørsmålet om hva hun gjør i fritiden, men hun drømmer om å eie ei ku slik at hun kan få litt melk. Mannen er løsarbeider, og det hender at han ikke får arbeid, og da blir det heller ingen mat. Det kan være vanskelig å sove når en ikke har spist, og spesielt vanskelig er det hvis barna skriker fordi de er sultne. I Bihardistriktet er halvparten av barna underernærte. I India har de slut-

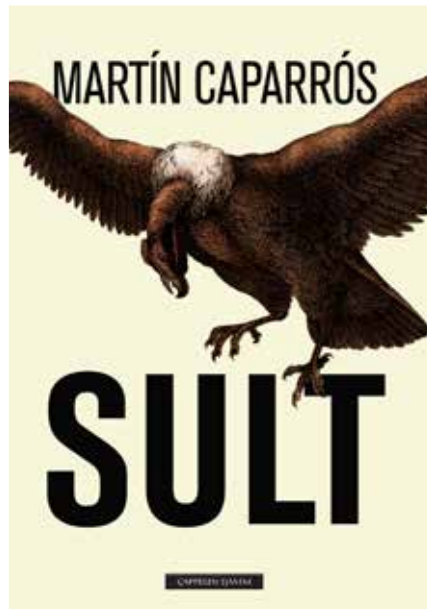
Martín Caparrós
Sult
Cappelen Damm 2016
ISBN 9788202482701

tet å brenne enker, men mange sendes til Vrindavan, en by hvor femten til tjue tusen enker vander gatelangs på leting etter mat. India er også det landet hvor flest bønder begår selvmord. De lokkes til å kjøpe frø, gjødsel og sprøytemidler fra firmaer som Monsanto. Hvis de må låne penger og ikke klare å betale gjelden, hender det at de avslutter livet med å drikke opp sprøytemiddelrestene.

”

Noen dager har jeg mat, noen dager ikke. Sånn er det bare.

Over hele verden går det en strøm av folk fra landet til byene. Dels skyldes det at det ikke er plass til flere på landsbygda og dels en drøm om at livet tross alt kan være bedre i byen, bare en kan få en bitteliten jobb. Neste stopp er i slumområdene i Dhaka i Bangladesh. For seksti år siden var det en liten provinshovedstad med en halv million innbyggere, i dag bor det 18 til 20 millioner der, ingen vet sikkert. Etter en rundreise i de tarveligste skurene i slumstrøket blir vi kjent med Fatema. Fra hun var sju har hun jobbet på en tekstilfabrikk, tolv timer hver dag. Som trettenåring ble hun gift og fikk to barn før mannen forlot henne. Hele tiden har hun jobbet på fabrikken 6 dager i uka. Hun tjener nok til å leie et rom på 10 kvadratmeter

og klarer så vidt å kjøpe nok ris. Det vil si det er ikke alltid hun kan spise selv, men barna får alltid mat. Fatema er en av de privilegerte med fast jobb, som syr klær som vi kan kjøpe billig. Hun har ingen innflytelse på sin egen arbeidssituasjon. Forsøk på fagorganisering blir slått hardt ned på av politiet. Martín Caparrós antyder at det er de samme som styrer landet som eier mange av fabrikkene.

FATTIG FEDME

Neste stopp er USA hvor et system av offentlige og private suppekjøkkener kan mette de uten tilstrekkelig inntekt, enten de lever på gaten eller er fattige pensjonister. Det største problemet her er at de med lite penger kun har råd til mat med mye fett og sukker. Vi får møte flere fargerike personer som tynges av overvekt før reisen går sydover til Buenos Aires. Argentina er blitt en storeksportør av soya. Store landområder dyrkes maskinelt, og de mange småbøndene er det ikke lenger plass til. Den nasjonale industrien er utkonkurrert av billig import fra Kina, og dermed er millioner av mennesker blitt overflødige, samfunnet trenger dem ikke og gjør heller ingen særlig innsats for å inkludere deres ressurser. Konsekvensen er at mange prøver å overleve på søppelfyllingene. Her kan de finne de

flotteste matvarer, men konkurransen er beinhard. Bostandarden til denne gruppen er heller ikke særlig luksuriøs.

LANDGRABBING

Så går ferden tilbake til Afrika og Sør-Sudan, verdens nyeste land med mye indre strid og lite mat. Siste stopp er Madagaskar. Her som i Sudan er striden mellom ulike befolkningsgrupper et problem, men det meste interessante med dette øylandet er landraning eller «landgrabbing», som det heter på engelsk. Det vil si at myndighetene fjerner de innfødte og leier ut jorda til internasjonale selskaper eller land med stor befolkning og lite jordbruksareal. Sør-Korea er ett av flere land som ikke er selvforsynt med mat og som har en god nok økonomi til å leie land andre steder. De fastboende blir lovet bra lønn og sosiale goder hvis de vil arbeide på disse jordeiendommene, men i praksis blir det oftest mer problemer enn gleder. Dette kommer klart fram i de livfulle skildringene fra Madagaskar. Martín Caparrós er en dyktig journalist som gjennom sine skildringer gjør oss godt kjent med mange av dem som lever med lite mat, men han viser også hvordan lokale tradisjoner, eiendomsforhold, maktmisbruk, menns rusmisbruk, korrupsjon, internasjonal spekulasjon og markedskononomiens svakheter bidrar til elendigheten. Han sparker i mange retninger, men ikke alltid like godt begrunnet. Han bruker heller ikke mye plass på organisasjoner og enkeltpersoner som prøver å gjøre noe med problemene. Et unntak er flere skildringer av arbeidet til Leger Uten Grenser. Disse viser at det er mulig å gjøre enn virkningsfull innsats, og at enkeltmennesker velger dette framfor en karriere i et trygt og mer bekvemt land.

Smånytt

Flytt med sykkel

Det svenske sykkeltransportfirmaet MOVEBYBIKE kan levere opptil 300 kg tunge lass, eller 3 m², med sine el-transportsykler. De hjelper miljøbevisste bedrifter med varetransport og tar også på seg å flytte kontorer og leiligheter og klarer å få både sofaer og dobbeltsenger plassert på sykkeltilhengerne. En av grunnleggerne i Stockholm, Jeppe Larsen, forteller at forskning har vist at så mye som 51 % av all godstransport i byene kan gå med lastesykkel.

movebybike.se

Kilde: Ekobankens magasin *Goda affärer*

Foto: Jan-Åke Eriksson

«Elektrotåka» den nye helse- og miljøgiften?

DVD

I serien *Arne Næss seminarene* holdt professor emeritus Martin Pall i oktober 2014 et foredrag i Litteraturhuset i Oslo om hvordan elektromagnetiske felt påvirker oss på cellenivå og hvordan dette kan være mulige forklaringer bak en rekke økende og uforklarte helseproblemer. Han mener å kunne dokumentere at stråleverdier langt lavere de offisielle grenseverdiene kan ha skadelige effekter, og at det bør påvirke hvordan vi omgås trådløs kommunikasjon.

Innhold: Innledning v/ Einar Flydal, foredrag av Martin Pall (1 time) og 40 minutter med spørsmål og diskusjon. Engelsk tale og norsk tekst. Distribueres til produksjonskostnad 100 NOK/stk. + porto.

DVD'en kan bestilles fra
emfacets.info@gmail.com

Foto: Erik Sæter Jørgensen

Sykt godt med veganmat

Mari Hult er vegankokk og driver Vegetarbloggen, der hun raust deler sine beste oppskrifter. 2000 er det blitt siden oppstarten i 2010. Hvis noen trodde veganmat var kjedelig, så kan det være de kommer på andre tanker etter å ha prøvd seg på en av Maris oppskrifter. 1. september kommer hun med kokeboken *Sykt godt*, som utgis på et lite lokalt forlag. Boken kan forhåndsbestilles så du får den 14 dager før de andre. Pengevirke har sikret seg et eksemplar. vegetarbok.no/#alle-elsker-mari

Foto: Erik Sæter Jørgensen

Plant trær mens du søker på nettet

Med søkemotoren Ecosia kan du gjør noe for miljøet samtidig som du sitter foran PC'en. Ecosia, som er basert i Berlin, gir 80% av overskuddet tilbake til fellesskapet i form av treplanting. I april passerte de 4 millioner plantede trær. Bedriften er CO₂ nøytral og B corp sertifisert.
ecosia.org

Språket du kan lære på en helg

Toki Pona er et konstruert språk, som først ble publisert i 2001. Med bare 123 basisord mener skaperen Sonja Lang og andre som har lært seg språket at det er mulig å uttrykke nesten hva som helst. Prosjektet er inspirert av taoistisk filosofi, og det minimalistiske språket former tankeprosessen til brukeren. Det sies at man kan lære språket på ca. 30 timer. Appen *Memrise* kan hjelpe deg med å lære glosene. Boken *The Language of Good* ble utgitt i 2014 og fåes på amazon.com.
tokipona.org

Ta vare på det du har

«Det er ikke noe vits å reparere, kjøp heller nytt». Hvor mange ganger har du hørt dette? Nordmenn bruker og kaster stadig mer. Naturvernforbundet ønsker å hjelpe deg på veien til å ta vare på tingene dine. Gjennom enkle tips og triks kan du selv sørge for godt vedlikehold og enkle reparasjoner, slik at det du er glad i kan leve videre. Naturvernforbundet ønsker også å synliggjøre hverdagsheltene som finnes over hele Norge, og de har laget en oversikt over lokale håndverkere i ditt nærområde, slik at du kan lett få hjelp til å forlenge levetiden på det som betyr noe for deg. Vedlikehold og reparasjon kan spare deg for tusener av kroner i unødvendige innkjøp – og naturen og klimaet for unødvendig ressursbruk. Dette starter med hver enkelt av oss. Vi må ta vare på det vi har. La oss sammen endre forbruksvanene våre ved å ha det gøy, spare penger og passe på miljøet vårt.
tavarepadetduhar.no

Gullmerke til Steinerskolen i Moss

Vi gratulerer Steinerskolen i Moss med å ha kvalifisert seg til Debios gullmerke, som innebærer at over 90% av maten som serveres ved skolen er økologisk. Elevene deltar selv i matlagingen, og de dyrker også egne økologiske grønnsaker. Skolen har jobbet målbevisst frem mot dette i et par års tid, og både lærere og elever er stolte og fornøyde.
moss.steinerskolen.no

Foto: Merethe Thorbjørnsen

To Good To Go

✍ JANNIKE ØSTERVOLD

To Good To Go er et konsept hvor spisesteder og restauranter som har overskuddsmat kobles med kunder som har lyst til å kjøpe rimelig mat og samtidig bidra med en miljøvennlig handling. På den måten reddes fin mat fra å havne uspist i søppelkassen. Vinn-vinn for spisestedet, miljøet og kundene.

Fordi butikker og spisesteder ønsker å kunne tilby kundene mat helt frem til stengetid blir det hver dag erfaringsvis en del mat igjen usolgt. Istedenfor at maten blir kastet tilbyr stadig flere spisesteder denne overskuddsmaten gjennom To Good To Go, som både er en app og en nettside. Det fungerer slik at bedriften legger inn det antall porsjoner mat de regner med å ha igjen når de stenger. Da kan en miljøvennlig eller økonomisk orientert forbruker kjøpe en porsjon eller flere på nettsiden eller

i appen og dra og hente maten når spisestedet stenger. På denne måten bidrar To Good To Go til å redusere mengden mat som kastes. For å gi et så lavt klimafotavtrykk som mulig leveres maten i bokser som er laget av sukkerrørsfiber eller i papirposer av gjenvunnet papir. «Vi har en liste over de spisestedene i Oslo som er med – det blir stadig flere for hver dag som går», forteller Kaja Fjørtoft, som er en av ildsjelene som arbeider for å spre konseptet i Norge.

Forskere har beregnet at vi kaster over 360 tusen tonn spiselig mat i året, bare i Norge. «Vi produserer mer mat enn det som skal til for å mette mange flere enn de som bor i verden. Vi ser at det er andre ting som også må gjøres med internasjonal politikk og strukturen i matproduksjonen, men vi ønsker å legge til rette for at norske forbrukere kan gjøre ganske mye med en liten handling, på sett og vis spise seg til et bedre miljø», sier Kaja. Det er også en funksjon i To Good To Go at du kan donere måltider til en hjemløs.

DET STARTET I DANMARK

To Good To Go startet i oktober i Danmark, der det nå er over 200 spisesteder som er med. En av initiativtakerne i Danmark er norsk og har brakt konseptet videre til Norge. Det finnes også i Sverige, Tyskland og Frankrike og er på vei til Italia og Storbritannia.

Kaja forteller at hvis hun for eksempel kjøper en pose med bakervarer, går en liten sum til To Good To Go, resten går direkte til bakeriet. Når du kjøper noe i et bakeri aner du ikke hva du får – du får det de har igjen, og det er ulikt fra gang til gang.

«Men kan du kjøpe noe – og så viser det seg at det ikke var noe igjen likevel?» spør vi. Kaja bekrefter. «Ja, en sjelden gang, og da får du en melding fra TGTG, og du får pengene igjen. Du får melding om at hurra, i dag klarte restauranten å selge maten sin, så da trenger du ikke å komme og redde den likevel.»

Spisestedene som blir med får et klistremerke som viser at de er med i kampen mot matsvinn.

www.togoodtogo.no og app *To Good To Go*

Boksen fylles opp med overskuddsmat fra buffeten til en rimelig penge.

Å bli kjent med betong på nytt i en tid der bærekraft står sentralt

✍ CASPAR SLUYTERMAN VAN LANGEWYDE

Høykvalitetsbetong og flott overflatefinish gir nye anvendelsesområder innenfor bruksdesign.

Betong forbindes ofte med noe mange nok vil oppfatte som en fryktelig kulturarv, nemlig 70-tallets billige boligblokkbyggeri. Mange av disse boligblokkene har nå blitt revet, og en ny generasjon av unge mennesker vokser opp med åpent sinn.

Vi lever i en tid preget av et paradoks rundt opplevelsen av å være tilstede. Vi sitter ofte mange timer hver dag foran pc-en med tankene løsrevet fra tid og sted. Spesielt internett er et ikke-sted som utfordrer tidsfornebbelsen, virkelighetsoppfattelsen og kroppskontakten. Mange mennesker lærer seg mindfulness- og meditasjonsteknikker for å ta tilbake øyeblikket. Det er her gravitasjonen får en tydelig dobbeltrolle. Vi trenger gravitasjonen både til å holde ting på plass, men også for å bevare orienteringen for ikke mentalt å sveve helt av gårde.

Betong har en fysisk og assosiativ tyngde som er anvendelig der man ønsker å forankre noe. Det har plastiske egenskaper og kan fremstå både strengt i en stiv form og spenstig eller slapp i svungne former. Overflatefinishen kan være alt fra grov med store innstøpte luftbobler over til fin og glatt.

REN BETONG ER MILJØVENNLIG

Betong har god formbarhet, er industrielt anvendelig og kan på noen bruksområder erstatte metall, porselen og plast. Men betong tilsettes ofte så mye kjemi for å oppnå eller forsterke egenskaper at det knapt nok er snakk om betong lenger. Bruksting må imidlertid betrak-

tes som fremtidig søppel helt fra starten, og ren betong kan enkelt kastes.

Ut fra et ønske om rent søppel er det hensiktsmessig å konstruere nytt design så det kan benyttes rene materialer. Ved å velge en sterk konstruksjon og bruke den sterkere hvite sementen tilsatt silika og en knøttliten mengde vannreduserende tilsetningsstoff kan man ofte helt unngå plast- eller glassfibre og store mengder akrylisk tilsetning.

NY TEKNOLOGI GIR NYE BRUKSOMRÅDER

Vi har så langt bare sett starten på betongens anvendelsesmuligheter. Det finnes idag 3d-printere som kan printe hus og bygningsdeler i et moderne formspråk med innebygde funksjoner, og med elastomer-støpeformer kan

man presisjonsstøpe avanserte former. Betong blir i økende grad brukt til bruksdesign, som høyttaler, eggeglass, iphone-dock, espressomaskin, tape-dispenser - ting de færreste hadde sett for seg i betong for få år tilbake.

Mange vil mene betong er anonynt og kjedelig grått, og betong kan være det. Samtidig kan nettopp disse egenskapene brukes til å fremheve ting eller fenomener som ikke oppfattes hvis omgivelsene konkurrerer om oppmerksomheten. Under de rette forhold kan betong la mildt lys fremstå som nærmest taktilt, tre som glødende livaktig og teknikk og elektronikk som sofistikert. Det finnes bruksområder og materialsammensetninger som estetisk stiller betong i en unik posisjon. Vi er i ferd med å bli kjent med betong på nytt. 🟡

Telysboller i betong av kunstneren Amy Greving. Se flere av hennes prosjekter på amygreving.com. Foto: Amy Greving

Sonja og Dag Robert har reist jorden rundt med alt de trengte i ryggsekkene. Det ga nytt perspektiv på behovet for materielle eiendeler.

Drømmehus på 35 kvadratmeter

JANNIKE ØSTERVOLD

En reise jorden rundt med alle eiendeler i en ryggsekk ga inspirasjon til å 'resize' tilværelsen. Nå skal Sonja Sveum Toen og Dag Robert Gjelsvik bygge drømmehuset de har planlagt i detalj. Cultura Bank har gitt lånetilsagn og byggesøknad er levert. Erfaringene fra prosjektet skal bli til en bok.

Sonja og Dag Robert ønsker å redusere sitt økologiske fotavtrykk og leve mest mulig selvforsynt, med en bolig som støtter opp om den livsstilen de har valgt. Derfor er huset på bare 35m².

«Det har vært mange interessante møter med mennesker. Skepsisen går på plassen og om det er mulig å bygge rimelig», sier Dag Robert, som synes det er veldig inspirerende å vise at det går an å bygge rimelig og miljøvennlig, samtidig som boenheten skal føles kvalitativt god å bo i. I ett år har de holdt på med planleggingen. Huset skal bygges i Holmsbu på Hurumlandet, og både Sonja og Dag Robert er veldig fornøyde med responsen fra kommunen.

Sonja forteller at de startet med blanke ark og tegnet boligen selv. Vi skal også bygge den selv, og totalprisen for boligen blir da ca. 300 000,-», forteller hun. «Alt blir beskrevet i DIY-boken.»

En nyttig forberedelse til å leve med lite var året de reiste jorden rundt med hver sin 20 kilos ryggsekk. De har også bodd på 9m² i en Volkswagen Westfalia California og kjørt langs Norge fra nord til sør og øst til vest og hentet gode ideer til 'compact living' fra interiører i campingvogner og båter.

GJENNOMTENKT PLANLØSNING

Bare badet får eget rom. Resten av planløsningen er åpen. Vanligvis er leiligheter inndelt i mange rom med forskjellige funksjoner, men når man samler alt i ett rom gir det en større romfølelse. «Vi må ifølge TEK 10 bygge en bod, men vi vil ikke egentlig ha den, for da begynner man bare å lagre ting», sier Dag Robert. «Hvis du har en liten boenhet, må du klare deg med smarte lagringsløsninger i møbleringen, så i boden på 3m² har vi tekniske installasjoner.»

SENG	OPPHOLD/RELAX STUE SPISEROM	KJØKKEN, VASK 'LABORATORIUM'	OMKLED- NING	BAD	BOD
------	-----------------------------------	---------------------------------	-----------------	-----	-----

Da er det igjen 32 m² til å sove, spise, lage mat, ha gjester og tilbringe fritid. Med fradrag av badet blir det mindre enn 15 m² på hver – da blir detaljene viktig.

Sonja gjennomgår planløsningen: «Vi har bad med toalett, vask og dusj. Så kommer omkleddningsavdelingen med to skap å 1,5 m fra gulv til tak. Ett til hver av oss. Det neste er et høyskap med vaskemaskin og kjøleskap oppå hverandre. Tøy tørkes på badet eller helst ute. Kjøkkendelen består av tre underskap og tre overskap samt endeskap/høyskap. Kjøkkenet har ikke oppvaskmaskin.

Vi prøver å spise mye rawfood. Vi skal ha vertikale urte- og grønnsakshager langs fasaden, og alt som plantes skal kunne spises. Vi har ikke stekeovn, men 4 løse 220/12 volts kokeplater. Vi foretrekker å grille, og grillen står ute. Vi har ett servise til 8 personer, det skal vi bruke til det går i stykker. Vi tenker

at når noe kommer inn, så skal noe ut. Hver cm er benyttet, og det blir veldig viktig at hver ting har sin plass.»

Kjøkkenet skal også fungere som «laboratorium», der de kan produsere giftfrie skjønnhets- og rengjøringsprodukter til huset.

Spisebordet henger på veggen når det ikke er i bruk. Til det har de puffer med lagringsplass for pledd og gensere. Puffene og bordet er plassert inntil sofaen som er 1,80 lang. Her kan de da servere 8 personer.

På hver side av sofaen er det 60 cm oppbevaringsplass, 1 m dyp. Sengen er en «Murphy-bed» og er en integrert del av sofaen.

MATERIALVALG

Beslutninger om materialvalg er en avveining mellom økonomi, økologi og plassutnyttelse. Dag Robert ønsker at det skal være mulig for langt de fleste å gjøre dette, derfor er kostnadsaspektet

viktig. De har brukt mye tid på å studere alternative løsninger og har blant annet besøkt Hurdal Økolandsby.

«Vi har sett på 33 forskjellige isoleringsløsninger og havner nok på en kombinasjon av disse. Forøvrig er resten hovedsakelig i tre», forteller Sonja.

De er også opptatt av å spare på vann og strøm. Huset må kobles på offentlig vann og avløp, men de ser på løsninger for å gjenbruke vann fra f.eks. servant til cisterne. De legger opp til LED belysning og har noen få uttak for 220 volt. De skal ha en ladestasjon for de tingene de bruker, og ellers et begrenset antall uttak tilpasset kokeplater og en vaskemaskin, evt. vannvarmer.

Sonja forteller at de bruker løsningsstøttet av Enova i forbindelse med solcelleanlegget, som også leverer overskuddsstrøm tilbake til nettet. De har valgt ikke å bruke batterier, men går via en vekselretter til det lokale nettet.

OPPVARMING AV VANN

De skal ikke ha varmtvannsbereder, men har sett på en elektrisk- eller gass forvarmer for vann. De trekker imidlertid ganske mye strøm. «Hvis du bruker solfanger og forvarmer vannet, trekker det mye mindre. Det må vi prøve ut», sier Sonja.

«Vi skal logge det vi gjør hele veien, og vi kommer til å filme når vi bygger. Så får vi se hva det blir av det», sier Sonja, og Dag Robert supplerer: «Boken vi lager skal inneholde det vi gjør, så kan folk på bakgrunn av det lage sine egne varianter».

Følg byggeprosessen til Sonja og Dag Robert på facebooksidene Modern Living og hjemmesiden Modern-Living.no.

✳ Dag Robert Gjelsvik
er kunde i Cultura Bank

Huset foreligger foreløpig kun som modell, men innredningen er planlagt i minste detalj.

Sykkel er frihet

✎ JANNIKE ØSTERVOLD I SAMTALE MED ANDREAS HAUGERUD

Andreas Haugerud arbeider i kundesenteret i Cultura Bank, kanskje har du snakket med ham på telefonen eller møtt ham på besøk i banken. På fritiden er han sykkelentusiast og deler gjerne sine sykkelråd og erfaringer med Pengevirke.

«Sykkel er frihet til å bevege seg nesten hvor som helst», sier Andreas. «Det er veldig viktig at barn lærer seg å sykle, både for mestringsfølelsen, balanse og trening. Og det er viktig at voksne lærer barn gode sykkelvaner og overholder trafikkreglene. Byene burde satse enda mer på sykling – både for miljø, helse og trivsel.

STIVETTREGLER FOR SYKLING I MARKA

Når det gjelder sykling som rekreasjon, er det jo en del konflikter. Og der er det både bilister som har godt av å sette seg på sykkelen og syklistene som kan ta enda mer hensyn til bilistene. Når det gjelder sykling i Marka, så har NOTS (Norsk organisasjon for terrengsykling) utarbeidet 10 «Stivett» regler.»

1. Vær omtenksum og hyggelig i møte med turgåere.
2. Du har alltid vikeplikt for fotgjengere.
3. Begrens farten slik at du ikke er til fare eller ulempe for andre, særlig langs veier og stier som innbyr til høy hastighet, eller i uoversiktlige partier.
4. Brems ned til gangfart i god tid før du passerer andre på en smal sti.
5. Ikke lag nye spor. Dersom du ikke har ferdigheter til å fersere en hindring, gå av sykkelen.
6. Unngå å sykle på spesielt sårbare stier like etter perioder med mye nedbør.
7. Ikke lag stien bredere ved å sykle utenom vanndammer eller hindringer.
8. Bær sykkelen gjennom myrområder slik at det ikke dannes dype spor.
9. Ikke lås bakhjulet i bratte nedoverbakker.
10. Dersom to syklistene møtes i en bakke, har den som sykler oppover forkjøringsrett.

KJØP GJERNE BRUKT

«Sykkel kan være dyrt, men ikke nødvendigvis», sier Andreas. «For det er et stort bruktmarked, og politiet har auksjon for hittegods to ganger i året, men der må man vite hva man ser etter, for det er ikke noen angrefrist. Men på FINN og bruktmarked er det veldig mye, særlig de som liker å oppdatere til det siste nye selger ofte om våren og om høsten.»

På spørsmål om han vil sammenligne det med dem som gjerne vil ha siste modell av mobiltelefon, svarer han: «Innen sykling er det enda verre enn telefonhysteriet. Det kommer noe nytt hele tiden. Men det som var nytt i fjor er ikke ubrukelig i år. Det som er både 3 og 5 år gammelt er veldig bra og holder i massevis, og det kan du få til 15–20% av ny pris.

Når du skal kjøpe brukt, er det viktig å sjekke at rammen er i orden og hjulene er rette. Gir, brems, dekk og sete er relativt rimelig å bytte ut. Og så kan man sjekke rammenummer i Falcks sykkelregister for å sjekke om sykkelen er stjålet.»

BRUK DIN LOKALE SYKKELBUTIKK

Andreas gir råd om kjøp av sykkel: «Det er viktig å bruke sin lokale sykkelbutikk. Internett er utrolig bra for å finne ut hva man vil ha, og prisene på internett er stort sett lavere enn den lokale sykkelbutikken, men kunnskapen i sykkelbutikken er veldig verdifull. Betal den ekstra prisen og støtt lokalsamfunnets økonomi!

Man har stort sett ikke bruk for så grove dekk som butikken foreslår. Det fleste klarer seg med en såkalt bysykkel med en enkel dempegaffel. Bagasjebrett og skjermer får du ettermontert. En fin bysykkel får du fra ca. 6 000 kr og oppover. Skal du sykle i skogen skal du minimum ut med 10 000 kroner

Andreas i farta

Syklister skal ta hensyn til turgåere.

for en ny sykkel. Ny terrengsykkel med demper foran koster ca. 10 000, da får du veldig mye sykkel for pengene. Det kan lønne seg å kjøpe den på høstsalg. Da har du sykkel i 10 år – med service for ca. 500 kr pr. år.

Landeveissykkel blir omtrent samme pris – 8–9 000 for nybegynner, 15 000 for den som har syklet en del.

Toppversjonene av de nyeste landeveissykler og terrengsykler, som er lette og sterke med elektrisk gir, går for mellom 100 og 120 tusen.»

Når det gjelder sykling som trening, anbefaler Andreas at du melder deg inn i din lokale sykkelklubb.

Han har en oppfordring til erfarne syklister som skal ha med seg nybegynnere på tur: «Ikke start med en lang tur på sti i skogen! Start med korte turer på grus, og ikke sykle fra dem. Belønn gjerne med økologisk sjokolade.»

«Hvor mye sykler du selv?»

«3 ganger i uka, men da har jeg annen trening i tillegg. Hvis man bare sykler, kan man få nakkeproblemer. Styrketrening og crosstrening er bra kombinasjon med sykling og gjerne også yoga for smidighet. Løfte vekter er bra – også selv om man ikke sykler. Og spinning.»

FORBUDT FOR EL-SYKLER I SKOGEN

«Hva synes du om el-sykler?»

«Jeg har ikke bestemt meg, men det er ute på høring om el-sykler skal bli tillatt i terrenget eller ikke. Der er det jo veldig mye å ta hensyn til. Jeg tror ikke at de som sykler el-sykler er de verste fartsbøllene. Eventuelt kunne det vært en ide å skille myke trafikanter og syklister med dedikerte sykkelstier. Etter hvert vil det sannsynligvis komme elektriske fatbikes, som vil være egnet for vintersykling. Og da hadde

det kanskje vært en ide å ha atskilte sykkelstier og gangstier.»

«Hvor ofte kjøper du ny sykkel?»

«Jeg begynte å sykle igjen for 3 år siden, da kjøpte jeg en brukt landeveissykkel og en brukt terrengsykkel. Så kom vinteren, da kjøpte jeg fatbike og laget mine egne piggdekk. Så solgte jeg fatbiken og kjøpte en ny, som er mer egnet til å sykle hele året. Den vanlige terrengsykkelen ga jeg bort til broren min i bursdags- og julegave, og landeveissykkelen solgte jeg. Så nå sitter jeg igjen med bare fatbike - til neste uke, da får jeg ny sykkel.»

Hva den nye sykkelen koster tør jeg ikke spørre om, men spør om hvor mange sykler han synes at man trenger?

«Det er en sjargong blant syklister – antall sykler du kan ha er $n + 1$, der n er antallet du allerede har. Altså – du får aldri nok», svarer Andreas med glimt i øyet. 🔥

Les mer

www.nots.no Norsk Organisasjon for Terrengsykling
www.falcksykelregister.no/eierkontroll Sjekk hvem som eier sykkelen
www.syklistene.no Syklistenes Landsforening

Nytt fra Cultura

Cultura Bank får «fair trade»-merket for bedrifter

✍ JANNIKE ØSTERVOLD, ASSISTERENDE BANKSJEF

Cultura bank har blitt Norges første B Corp™ -virksomhet; bedriftenes svar på Fairtrade-merket.

B Corp™ er en non-profit-organisasjon for bærekraftige bedrifter, som jobber for å bruke sin makt i forretningslivet til å løse sosiale og miljømessige problemer.

For å bli en «Certified B Corporation®» må bedriften innfri strenge krav for samfunnsansvar, miljøbelastning, åpenhet og næringslivsledelse. Man kan se på sertifiseringen som bedriftenes svar på Fairtrade-stempelet, som man finner på bl.a. kaffe og sjokolade.

Det er non-profit-organisasjonen B Corp™ som står for sertifiseringen B Corp™. I dag er det 1704 virksomheter i 50 land, som har tilfredsstilt kriteriene og som dermed kan kalle seg en «Certified B Corporation®».

B Corp™-sertifiseringen begynte i USA, og etter sin suksess i Sør-Amerika, Canada, Australia og Europa har B Corp™ nå endelig kommet til Norge. Cultura Bank er det andre selskapet i Norden som tilfredsstiller kravene.

Organisasjonen B Corp™ ble grunnlagt i USA i 2006 av Bart Houlahan, Jay Coen Gilbert og Andrew Kassoy. De jobber for å omdefinere kriteriene for suksess i næringslivet, slik at selskaper ikke bare konkurrerer om å være best i verden, men også om å være det beste for verden.

Les mer om B Corp™ her: www.bcorporation.net/what-are-b-corps

Se Cultura Banks B Corp™ profil her:
www.bcorporation.net/community/cultura-sparebank

Nettbanktips

I nettbanken kan du selv sette opp automatisk varsling.

Du kan velge å få varsel på SMS og/eller e-post om:

- Disponibel saldo på valgt dato, uke-dag eller over et valgt beløp.
- Når det er foretatt utbetalinger/innbetalinger større enn et valgt beløp.
- Når en betaling ikke er gjennomført.
- Når du mottar post i nettbanken.

Kunngjøring fra valgkomiteen

Cultura Banks styre velges av bankens innskyttere og eierne av bankens egenkapitalbevis gjennom et forstanderskap med ni medlemmer. Styret har syv medlemmer. Det er jevnlig behov for nye medlemmer både til styre og forstanderskap. Valgmøtene er i februar og mars, men valgkomiteens arbeid pågår gjennom hele året. Derfor ber vi allerede nå om forslag til medlemmer til styre og forstanderskap med en kort begrunnelse om hvorfor du mener at han eller hun som du foreslår er egnet for denne oppgaven. Fristen for å sende inn forslag er 1. oktober 2016. Innspill kan sendes til valgkomiteen ved Rune Horne, rh@cultura.no, eller pr. brev til Cultura Bank v/ Rune Horne.

Nytt om tillitsvalgte

Forstanderskapet

På forstanderskapsmøtet 15. mars ble Helle Rosenvinge og Richard Müller gjenvalgt til henholdsvis leder og nestleder, og Elizabeth Brockfield, Johannes Brinkman og Anne-Kristin Løes ble gjenvalgt som medlemmer.

De ansatte hadde valgt Stian Torstenson som ny representant for ansatte, til erstatning for Torstein Dyrnes, som går inn som ansattes representant i styret.

Stian Torstenson arbeider med marked og IT, blant annet med nettsider og sosiale medier, og har vært ansatt i Cultura Bank siden 1999.

Stian Torstenson

Styret

Maria Bjune ble gjenvalgt som styreleder for 2 år. Christian Dubrau ble valgt som nestleder. Anne Solgaard (tidligere varamedlem) ble valgt som nytt styremedlem for 2 år, Alf Howlid ble valgt som varamedlem for 1 år og Tor Henning Carlsen ble gjenvalgt som varamedlem for 1 år.

De ansatte hadde valgt Torstein Dyrnes som ny representant i styret med Camilla Gjetnes som vararepresentant (gjenvalg). Torstein Dyrnes er regnskapssjef og har vært ansatt i Cultura Bank siden 2002.

Torstein Dyrnes

Nyansatt

Mathias Bertram (33) er ansatt som saksbehandler i låneavdelingen, med spesielt ansvar for energiområdet. Han har en MBA i business administration og har tidligere bl.a. vært økonomileder i Himalpartner, som har arbeidet med vannkraftutbygging i Nepal. Mathias har også vært økonomikonsulent for gründerbedrifter. I fritiden dyrker han seiling, sykling, squash og skisport. Han snakker flytende engelsk og tysk og er så vidt vi vet den eneste i Cultura Bank som har gode basiskunnskaper i kinesisk muntlig og skriftlig.

Mathias Bertram

Workshop om komplementær valuta

Kan en komplementær valuta få oss til å handle lokalt, miljøvennlig og fornuftig?

25. mai gjennomførte Cultura Bank en workshop hvor vi simulerte bruk av en komplementær valuta, som skal understøtte god adferd blant forbrukerne og innbyggerne i en by/et lokalmiljø. Den kan fungere som bindeledd mellom ansvarlige kommersielle aktører med tydelig etisk profil (for eksempel kjøp av økologiske matvarer), offentlige aktører som har spesifikke behov for adferdsendringer (for eksempel bruk av offentlig transport eller kildesortering) og forbrukerne/innbyggerne som er drivere for en samfunnsmessig endring.

Arrangementet foregikk på det nyåpnede Deichmanske bibliotek på Tøyen. Vi gjennomførte et rollespill der vi simulerte hvordan en komplementær valuta (eller poengsystem) kan belønne grønne handlinger. Sammen ønsket vi å identifisere potensialer, samt eventuelle mangler/utfordringer ved konseptet, samt høre hva deltakerne tenkte om en slik tjeneste.

Kan dette realiseres på Tøyen, i Oslo eller kanskje hele Norge?

Dette er et ledd i Lent AS og Cultura Banks arbeid med Designrevet Innovasjon (DIP) som er støttet av Norsk Designråd. Edgar Kampers fra firmaet Qoin i Amsterdam var "Game Master" denne dagen. Qoin har bred erfaring fra lignende prosjekter i andre byer i Europa.

Solenergi får fart på økonomisk vekst i Nepals landdistrikter

Mahasher Rai driver en butikk med kontorartikler og et trykkeri i landsbyen Chyasmitar i Khotang distriktet. Han har også et datarom utstyrt med 10 PC'er. Firmaet hans er i vekst. Strømmen som brukes til å drive de små virksomhetene kommer fra et lite solcellenettverk installert af Shree Halesi Solar Minigrid Company.

«Jeg er glad for inntekten fra firmaet. Den hjelper meg til å forsørge familien og til å gi kurs i grunnleggende PC-bruk for landsbyboerne.»

Men det så helt annerledes ut i begynnelsen av 2015 da strømforsyningen i Chyasmitar knapt nok var i stand til å dekke belysning til husholdningene.

1 AV 3 UTEN ELEKTRISITET

33% av Nepals 28 millioner mennesker har ikke tilgang til elektrisitet, og 39 % av befolkningen på landsbygda er uten lys etter mørkets frembrudd. Der hvor husholdningene har tilgang på strøm er det et underskudd på 500 MW i forhold til etterspørselen, og det betyr hyppige avbrudd i strømforsyningen og ujevn spenning. Fjerntliggende landsbyer er fortsatt ikke koblet til det nasjonale strømmettet, først og fremst fordi de tynt befolkede områdene er

vanskelig tilgjengelig, så det er krevende å bygge overføringslinjer. Flertallet av disse landsbyene baserer seg fremdeles på parafin og batteridrevne Tukis (lamper). Lav el-etterspørsel i disse distriktene gjør det økonomisk ulønnsomt å utvide det nasjonale strømmettet til å inkludere dem.

Lokal energiproduksjon, som solenergi, har vært et lønnsomt alternativ i områder hvor el-forsyningen har fortsatt å være et problem. Solenergi har likevel ikke fått ordentlig fotfeste i regionen, fordi den økonomiske siden av saken ikke er klar nok for forbrukerne og de har ikke råd til de høye oppstartskostnadene.

NMB Bank ble kontaktet av Shree Halesi Solar Mini Grid Company med henblikk på å finansiere tre selvstendige mikro-elnet systemer til bruk i landsbyområdene Chyasmitar, Kaduwa, Khotang og Harkapur. Prosjektet ble støttet av Asian Development Bank, som har et prosjekt for å matche energientreprenører med investorer.

De tre utvalgte landsbyene skal være pilot-prosjekt for soldrevne mikro-elnet og skal etter planen ha installert tre mikro-elnet systemer, som skal forsyne 25 forretninger og 83 husstander med tilsammen 95KWh per dag.

Husstandene og forretningene i alle tre landsbyer brukte tidligere små frittstående solcelleanlegg med en kapasitet på 40–80 Watt – som bare var nok til belysning og ikke nok til større apparater, som kjøleskap, PC'er og TV. Dette var en hindring for fremvekst av lokale virksomheter og økonomisk aktivitet i disse områdene.

I de seks månedene som er gått siden NMB Bank sa ja til å finansiere projektet har Shree Halesi Solar Minigrid Company elektrifisert tre landsbysamfunn – Harkapur, Kaduwa and Chyasmitar. Den totale genererte kapasiteten på 34,8 kilowatt har skapt mulighet for belysning i 133 hustander og leverer strøm til 35 nye bedrifter. Virksomheter som hoteller, kyllingfarmer, butikker og bensinstasjoner har gitt ny vitalitet til økonomien i disse tynt befolkede områdene.

NMB bank er fornøyd med resultatet: «Finansiering av bærekraftige energiprojekter gir en følelse av å ha utrettet noe. Vi er kommet nærmere til å oppfylle bankens visjon om å medvirke til positive endringer i økonomien i de områdene vi investerer i, men viktigere, å øke livskvaliteten for mennesker og oppnå langsiktig bærekraft.»

Global Alliance for Banking on Values (GABV)

Et internasjonalt nettverk av verdibaserte banker. I dag er det 28 banker fra seks kontinenter i nettverket. Alle arbeider for å finne bærekraftige løsninger på globale problemer.

NMB Bank Limited er en av de ledende forretningsbankene i Nepal. I 2015 fusjonerte banken med fire andre finansinstitusjoner: Clean Energy Development Bank, Bhrikutee Development Bank, Pathibara Bikas Bank og Prudential Finance. Banken arbeider for finansiell inkludering ved å forsøke å nå ut til en større del av Nepals befolkning. I tillegg arbeider de på å styrke sin innsats i energisektoren, som har et stort potensial for Nepals økonomi.

Økonomer med fokus på miljø og samfunnsansvar

Satish Kumar

✍ PROFESSOR OVE JAKOBSEN, SENTER FOR ØKOLOGISK ØKONOMI OG ETIKK, HANDELSHØGSKOLEN I BODØ

INNLEDNING

Satish Kumar har gitt viktige bidrag som knytter forbindelser mellom østlig filosofi og moderne vestlig vitenskap. Kumar er tydelig på at vestlig reduksjonistisk vitenskap er årsak til mange av de utfordringene verden står overfor i dag. I stedet for å fokusere på kriser og problemer er Kumar opptatt av å finne en vei mot et fremtidig samfunn preget av livskvalitet for alle, mennesker, dyr og økosystemer. Han påpeker at det kreves dyptgripende endringer i dagens økonomiske system for å nå målet. Fordi all endring begynner med den enkelte står personlighetsutvikling sentralt i Satish Kumars resonnementer.

YOU ARE, THEREFORE I AM

I denne boken gjør Kumar rede for de kildene som har inspirert ham i prosessen frem mot en dyp forståelse av verden som et levende nettverk, karakterisert av mangfold og komplekse relasjoner. I tillegg til å nevne sin mor, har samtaler med Krishnamurti, Bertrand Russell, Martin Luther King, Fritz Schumacher og Vandana Shiva hatt innflytelse på hans personlige utvikling.

Satish Kumar påpeker at vi i vår forståelse av dagens utfordringer ofte forveksler årsaker og konsekvenser. Som eksempel nevner han at fattigdom og klimaendring ikke er problemer, de er konsekvenser av sosial urettferdighet, overforbruk av naturressurser og ensidig fokus på materielt forbruk. Fri konkurranse fører til at de sterkeste vinner, og taperne er naturlig nok de som allerede er svakest. Resultatet av at store multinasjonale selskaper overtar stadig større deler av verdensøkonomien er at småprodusenter i den fattige del av verden mister sitt livsgrunnlag. For å løse problemene er det ikke tilstrekkelig å dempe symptomene, vi må gjøre grunnleggende endringer i et økonomisk system som prioriterer de rike og neglisjerer de fattige. Vi står nå ved et veiskille, enten kan vi fortsette i samme spor, eller vi kan velge å utvikle en økonomi som tjener felleskapets beste.

SPIRITUAL COMPASS

I *Spiritual Compass* presenterer Satish Kumar noen interessante og praktisk relevante holdepunkter for å utvikle en ny økonomi fundert på økologiske prinsipper. Alle former for menneskelig aktivitet inneholder en blanding av de tre kvalitetene; sattvic (rolig, klar og ren), rajasic (følelser og energi) og tamasic (vulgaritet og ignoranse). De knytter forbindel-

sen mellom indre intensjoner og ytre handlinger og bidrar dermed til bedre problemforståelse og til å finne frem til gode løsninger.

Sattvic kvaliteter leder oss i retning av det som er kreativt skapende, smakfullt og naturlig. Mennesket er en del av naturen, og samspillet med alt levende skjer gjennom dialogisk samspill, der vi lytter til oss selv, andre mennesker og til naturen. Økonomi preget av sattvic kvaliteter er inspirert av prinsippet «small is beautiful» og en grunnleggende respekt for menneskers, dyrs og naturens iboende verdi. Konkret vil det si satsing på småskala, kretsløp, samarbeid, lokal forankring og organiske produksjonsmetoder. En praktisk konsekvens er at kostholdet hovedsakelig består av vegetariske kortreiste produkter. Et liv med overvekt av sattvic kvaliteter er et liv preget av indre og ytre frihet.

Rajasic kvaliteter innebærer fristelser i retning av ego-sentrert luksus. Kumar påpeker at vi daglig blir påvirket av krefter som leder oss i retning av å søke etter egen suksess. Ofte vil vi late som om vi er motivert av sattvic kvaliteter, men ved nærmere ettersyn viser det seg at de bare er midler for å oppnå egne fordeler. Diskusjoner og forhandlinger er metoder for å vinne frem med egne interesser. For å tiltrekke seg oppmerksomhet er moter viktigere enn bruksverdi på ting og næringsverdi på matvarer. Kostholdet består ofte av eksotiske, langreiste og prangende produkter. Økonomi preget av rajasic kvaliteter prioriterer vekst og er motivert av mulighetene for økende profitt. Miljø og samfunnsansvar er redusert til virkemidler for å oppnå økt konkurransekraft. Resultatet av

Litteratur

Satish Kumar

You are therefore I am – A Declaration of Dependence (2002), Green Books,

Satish Kumar

Spiritual Compass – The three qualities of life (2007), Green Books

Satish Kumar

Soil, Soul and Society – A new trinity for our time (2013), Leaping Hare Press

Biografi

Satish Kumar er født i Rajastan i India (1936). I en alder av 9 år ble han Jain munk og studerte senere Buddhisme og Hinduistisk filosofi. Da Satish Kumar var 19 år engasjerte han seg aktivt i arbeidet for en fredelig verden. Han gjennomførte en fredsmarsj fra New Delhi til Moskva, Paris, London og Washington. I 1973 flyttet han til England og ble etter kort tid redaktør for *Resurgence* magazine. Kumar etablerte *The Small School* som er en secondary school med fokus på økologisk forståelse og innsikt. I 1991 var Satish Kumar med på å etablere *Schumacher College*, hvor han var programdirektør frem til 2010. Han har skrevet en rekke bøker, blant andre; *You are, therefore I am - A declaration of dependence*, *Spiritual compass – The three qualities of life* og *Soil, Soul, Society – A new trinity for our time*. Satish Kumar har motatt flere priser for sitt arbeide; Honorary Doctorate – University of Plymouth (2000), Honorary Doctorate in Literature – University of Lancaster (2001), the Jammalal Bajaj International Award for Promoting Gandhian Values Abroad (2001)

et liv preget av rajasic kvaliteter er splittelse og rotløshet.

Overvekt av Tamasic kvaliteter fører direkte inn i et destruktivt liv i «mørke» preget av vold mot mennesker og natur i en evig kamp for materiell rikdom og makt. Monolog kombinert med trusler, vold og tvang blir hyppig brukt for å oppnå egosentriske målsetninger. Fordi leveregelen er at «målet helliger midlet» er alle metoder tillatt for å oppnå makt og kontroll. Satish Kumar påpeker at de fleste multinasjonale selskaper har oppnådd sin dominerende markedsposisjon gjennom bruk av virkemidler forankret i tamasic kvaliteter. Et liv dominert av tamasic kvaliteter innebærer overdrevet forbruk av destruktive produkter som 'fast food', 'junk food', alkohol og narkotika.

For å leve et lykkelig liv er det viktig med en riktig balanse mellom de ulike kvalitetsnivåene. Selv om de fleste innerst inne har en følelse av at sattvic kvaliteter er å foretrekke påpeker Satish Kumar at vi hele tiden trekkes i retning av rajasic og tamasic kvaliteter. Som motvekt er det derfor viktig at vi utvikler strukturelle betingelser som fremmer sattvic kvalitene i oss.

SOIL – SOUL – SOCIETY

For å utdype hvordan samspillet mellom individ, samfunn og natur bør organiseres tar Satish Kumar utgangspunkt i tre de

”

The unity of life is not just about human survival, it is about a deep respect and reverence for all life

begrepene; Yagna (Soil), Tapas (Soul) og Dana (Society). Yagna (Soil) viser til relasjonen mellom menneske og natur. Problemet i dag er at vi i stor grad har redusert naturen til kun å ha økonomisk verdi, med andre ord et virkemiddel for økonomisk vekst og profittmaksimering. En del av forklaringen er at vi har stilt oss utenfor naturen og betrakter den som et objekt vi ønsker å kontrollere. Kunnskap om naturen gir oss makt til å utnytte stadig flere ressurser til menneskelige formål. Resultatet er overforbruk av naturressurser som fører til at økosystemenes 'source and sink' kapasitet blir overskredet. Livskvalitetssamfunnet forutsetter i følge Kumar at vi i stedet betrakter naturen som et subjekt med verdighet. I lys av Gaia teorien som viser at jorden er en levende organisme konstaterer Kumar at «vi er natur». I stedet for å lære om naturen skal vi lære av naturen.

I følge Tapas (Soul) skapes vi gjennom samspillet med andre mennesker, dyr og natur. Målet er å overskride ego og forene seg med eco. Gjennom meditasjon er det mulig å oppløse skillet mellom indre liv og ytre verden. For å skape endring må det etableres en nær forbindelse mellom teori og praksis, mellom ord og handling. Ord får betydning når de støttes opp av handling. For å lykkes med en slik forandring er det nødvendig å endre fokus fra materiell rikdom, makt og status i retning av kvalitative verdier, som for eksempel omtanke og generøsitet overfor mennesker og natur.

Dana (Society) viser til at vi er medansvarlige deler i levende sosiale nettverk. Dagens samfunnssystem, preget av vekst innenfor økonomi, teknologi, og global varehandel har ført til at en fjerdedel av jordens befolkning er «overfed and overhoused» samtidig som en annen fjerdedel ikke får dekket de mest grunnleggende behovene. For å snu den uheldige utviklingen er det nødvendig å erstatte strukturer som stimulerer egosentrisme og grådighet med strukturer som fremmer rettferdighet, likhet og frihet.

AVSLUTTENDE KOMMENTARER

Ved å introdusere begreper hentet fra indisk filosofi bidrar Satish Kumar til å gi en dypere forståelse av dynamikken i den verden vi lever i. Når vi ser oss selv og samfunnet 'utenfra', oppdager vi sammenhenger som det ikke er så lett se fra innsiden. Påpekningen av at dagens økonomi trekker i retning av rajasic og tamasic kvaliteter er et kraftig incitament for å skape forandring. Bevisstheten om soil (yagnas), soul (tapas) og society (dana) gir oss en innsikt som er viktig i bestrebelsene på å utvikle livskvalitetssamfunnet forankret i sattvic kvaliteter.

”

Live simply so that other may simply live

Trondheim Koope- rativ starter opp

✍ NORA SVIHUS

Bevisste forbrukere i Trondheim vil ha kortreiste økavarer. Med inspirasjon fra Oslo Kooperativ samler de nå alle gode krefter for å kunne starte utdeling av grønnsakposer i Trondheim høsten 2016.

Høsten 2016 håper en gruppe mennesker at privatpersoner i Trondheim skal spise mer lokal og sesongbasert mat dyrket på økologisk/biodynamisk vis. Trondheim Kooperativ vil legge til rette for at man kan bestille og hente poser fylt med sesongens grønnsaker og frukt som kun kommer fra lokale gårder med økologisk/biodynamisk drift.

FLERE KOOPERATIVER MED SAMME VERDI-GRUNNLAG

Trondheim Kooperativ er et samvirke for distribusjon av lokal og sesongbasert mat dyrket på økologisk/biodynamisk vis. Nå er du sikkert lei av å lese ordene økologisk, biodynamisk, lokal og sesongbasert – men det er nettopp det Trondheim Kooperativ ønsker å gjøre mer tilgjengelig for personer i Trondheim. Tilsvarende kooperativer eksisterer og gjør det forrykende bra i Oslo, Ås, Nøtterøy og Halden – og nå ønsker vi at Trondheim

skal kunne pryde seg med et eget samvirke med samme navn, profil og verdigrunnlag. Trondheim Kooperativ er i oppstartsfasen og har som mål at medlemmene skal kunne bære hjem flotte poser med enda flottere mat, høsten 2016.

Gjengen som holder på med oppstarten av kooperativet ønsker å bidra til å gjøre det enklere å velge miljøvennlig og sunn mat, fremme kunnskap om økologi og inspirere til mer bruk av sesongbaserte matvaner. Trondheim Kooperativ skal følge de samme ti grunnprinsippene for vareutvalg og distribusjon som de andre kooperativene. Disse sier blant annet at matutvalget skal være økologisk eller biodynamisk, være dyrket så lokalt som mulig og følge sesongen. Handelen skal være rettferdig, og distribusjonen skal være miljøvennlig ved at man blant annet begrenser bruken av emballasje.

MEDLEMMENE BIDRAR MED FRIVILLIG ARBEID

Kooperativet driftes av frivillig arbeid, medlemskontingent og inntektene fra posene. Som medlem må man være med i en av arbeidsgruppene som står for ulike deler av driften eller ta dugnadsvakter et par ganger i året. Pengene for matvarene går direkte til bonden (med unntak av en liten del som går til bestillingssystemet). En slik eliminering av dyre mellomledd muliggjør at prisene er gunstige både for bøndene og medlemmene. Kooperativet skal støtte leverandørene sine – store eller små – og derfor vil prisene være utformet i samarbeid med den enkelte bonde.

Medlemmer kan bestille ukens pose annenhver uke, og man må bestille senest to uker før levering. Levering foregår på et fast sted i et bestemt tidsrom, der dugnadsarbeidere på forhånd har veid og fordelt varene i posene etter at bøndene har levert varene.

HVA KAN DU GJØRE?

Lik Trondheim Kooperativ på Facebook. Spre ordet! Har du spørsmål? Fyr løs! Har du lyst til å være med i en arbeidsgruppe? Ta kontakt! Vi jobber så hardt vi kan for å få dette på plass og setter stor pris på all støtte og interesse. 🔥

Kontakt oss på trondheim.kooperativ@gmail.com

Styret i Trondheim Kooperativ består av f.v. bak Claire Judic, Aurora Flat-aker, Matias Saue Romundset, Andrea Menendez, Øystein Wiik Myrseth f.v. foran: Anna Pauline Linde, Ingvild Byskov

Slutten for det røde mennesket

✍ ARNE ØGAARD

Å leve er ikke enkelt, små og store utfordringer stiller stadig nye krav til vår innsats. Det er lett å bli bekymret både for det som skjer og ikke minst for det som kan komme til å skje. Skjønt som en gammel kvinne sa, det er jo få av bekymringene det blir noe av. I en slik situasjon kan det være bevisstgjørende å leve seg inn i hva andre mennesker har å slite med, og et folk som virkelig har blitt utsatt for store prøvelser er det russiske.

Svetlana Aleksijevitsj var lite kjent i Norge før hun fikk nobelprisen i litteratur i 2015, men Kagge Forlag hadde allerede blitt begeistret for hennes bøker og var i full gang med å utgi dem. Svetlana har i over 20 år reist rundt i de tidligere sovjetrepublikkene og snakket med menn og kvinner fra alle samfunnslag, og i bøkene lar hun disse menneskene selv komme til orde. Det vil si at bøkene er satt sammen av små og store fortellinger, og bare sjelden setter forfatteren inn små kommentarer og spørsmål. I *Slutten for det røde mennesket* får vi innblikk i dagliglivet rundt den russiske revolusjon, fra sovjettiden og i forholdene som oppstod etter kommunismens fall. Til tross for at sovjettiden inneholdt mange prøvelser og lite materiell overflod ga den liv til den russiske idealismen, som fikk god næring gjennom de kulturelle og filoso-

”
Vi anser Stalin som en tyrann og forstår ikke at noen ser opp til ham og vil tilbake til kommunismen, men etter å ha lest denne boka forstår jeg at Stalin på tross av sine mange grusomheter kan stå som et slags symbol for den idealismen som mange en gang opplevde som en vesentlig verdi.

fiske samtaler i de trange kjøkkenene. For mange var det største sjokket at alt dette forsvant så raskt, plutselig dreide alt seg om å tjene penger. Vi anser Stalin som en tyrann og forstår ikke at noen ser opp til ham og vil tilbake til kommunismen, men etter å ha lest denne boka forstår jeg at Stalin på tross av sine mange grusomheter kan stå som et slags symbol for den idealismen som blomstret opp etter sovjetstatens fall. En del av det sovjetiske prosjektet var å blande folkegruppene, og i de fleste fortellingene gikk dette bra. Folk med ulik etnisitet og religion kunne fint bo og arbeide sammen. Ved festlige anledninger kunne alle bidra med sine spesialiteter innen mat og underhold-

ning. Men ved sovjetstatens fall skiftet dette brått. Boka har mange tragiske skildringer av hvordan naboer som tidligere hadde levd i fred, nå begynte å ta livet av hverandre. I sovjetstaten hadde man prøvd å innprente at alle mennesker var like mye verd, men det skjedde på et intellektuelt og overfladisk nivå, og dermed oppstod ikke en hjertelig broderlighetsfølelse mellom menneskene, en følelse av at forskjeller kan berike fellesskapet. Vi lever i en tid hvor den destruktive nasjonalismene ser ut til å blomstre opp rundt om i flere ulike land som følge av den store flyktningetilstrømningen. I den forbindelse er denne boka en påminnelse om hva som kan skje hvis vi ikke kan skape et samfunn med både samhold og mangfold. Et samfunn med en dypere forståelse av at vi alle er mennesker.

Svetlana Aleksijevitsj
Slutten for det røde mennesket - Tiden second hand
Kagge Forlag 2015
ISBN: 9788248914921

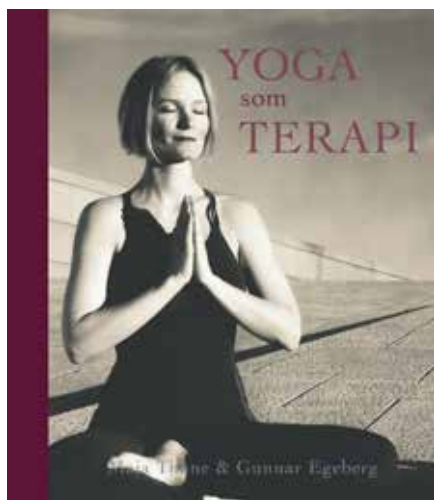

Yoga som terapi

✍ JANNIKE ØSTERVOLD

Spesialpedagog, uttrykksterapeut og yogainstruktør Maja Thune og lege, psykiater og yogainstruktør Gunnar Egeberg har til sammen mange års erfaring fra arbeid på psykiatriske sykehus og poliklinikker. De har brukt sine erfaringer til å skrive en bok om yoga som terapi mot psykiske plager. I forordet til boken skriver Michael de Vibe om sine egne erfaringer med yoga og hvordan han har opplevd viktigheten av å respektere kroppens grenser og observere seg selv på en vennlig og ikke dømmende måte

Yoga er et middel til å oppnå en sterkere og mer bevegelig kropp og gjennom pusten og de fysiske øvelsene, en økt tilstedeværelse og aksept av egen kropp og følelser.

”

Yoga er et middel til å oppnå en sterkere og mer bevegelig kropp og gjennom pusten og de fysiske øvelsene, en økt tilstedeværelse og aksept av egen kropp og følelser.

Etter de innledende kapitlene om *Hva er yoga* og *Hvorfor yoga* følger et kapittel med praktiske råd om trening, treningsmengde og utstyr. Et eget kapittel er viet «Oppmerksomt nærvær», eller mindfulness. Gjennom å fokusere på pusten og møte det som skjer med aksept og nærvær kan du observere tanker og følelser som kommer og går uten at du behøver å identifisere deg med dem.

Pusten skaper forbindelse mellom kropp og sinn og brukes aktivt i forbindelse med yogastillingene. Pusteøvelser, oppvarmingsøvelser og avslapningsøvelser forklares gjennom bilder og tekst. Forskjellige psykiske plager trenger forskjellige tilnærminger. Bakkekontakt er et av prinsippene bak øvelsene som foreslås mot traumer, mens øvelser med mer spontanitet og lek kan brukes ved depresjon. Blant temaene som behandles er angst og uro, depresjon, stress og utbrenthet, tilknytningsvansker, traumer, spiseproblemer og søvnproblemer.

Denne boken er mer enn bare enda en yogabok, forfatterne trekker på sine erfaringer og forklarer hvilke psykiske og fysiske mekanismer som er i sving bak de forskjellige plagene og på hvilken måte yoga og oppmerksomt nærvær kan være til hjelp.

Nevnes må også fotograf Målfrid Sand, som i tillegg til fotograferingen også bl.a. arbeider som yogalærer i Oslo Fengsel. Hun har sørget for mange stemningsfulle utendørsbilder, både fra Bodø og Oslo, som er forfatternes hjemsteder.

Til slutt vil jeg si at man ikke behøver å ha psykiske plager for å ha stor glede av boken, den burde være interessant lesning for yogainteresserte som ønsker bedre innsikt i samspillet mellom kropp og sinn. ♦

Maja Thune & Gunnar Egeberg
Yoga som terapi
Spartacus forlag 2016
ISBN 978 8243010055

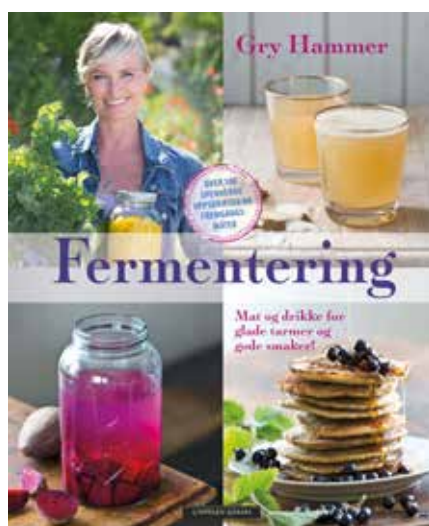
Gammel matkunnskap er i vinden

✍ JANNIKE ØSTERVOLD

Fermentert mat er slow food, levende matkultur, helsebringende og ikke minst smaker det friskt og appetittvekkende.

Jeg hadde gleden av å være til stede på lanseringen av Gry Hammers bok om fermentering av mat og drikke. Det må ha vært over 100 personer til stede, som fikk prøvesmake surdeigsbrød og kombucha, og det ble signert et tårn av bøker. Hva er det som gjør at disse gamle kunnskapene nå er blitt så populære? Plutselig er mikrobiota og tarmhelse blitt et tema som ikke bare opptar forskere, men helsebevisste forbrukere. Mikroorganismene i tarmene påvirkes av bl.a. kosthold og antibiotikabruk og varierer sterkt fra person til person. Tarmfloraen er nødvendig for utvikling av immunsystemet og produksjon av bl.a. vitaminene B12 og K. Forskere har observert at det er en korrelasjon mellom god helse og en rik mikrobiota.

Gry Hammer var interessert i å finne frem til et sunt kosthold, som kunne gi henne bedre helse. Hun har prøvd mange forskjellige dietter, supermat og rawfood, men kom etter hvert inn

på fermentert mat. I boken er det mest melkesyregjæring.

Fermenteringen er en eldgammel konserveringsmetode. I tillegg viser det seg at det gjør veldig godt for tarmfloraen. Det blir lettere å fordøye maten. B-vitamin dannes i noen matemner, vitamininnholdet stiger i andre matemner. Gry Hammer er ikke så opptatt av forskningen, så lenge det virker. Hun kaller seg en glad formidler av et viktig budskap. Hun får mange positive tilbakemeldinger på bloggen sin – folk forteller om mer energi, bedre søvn, friskere hud, hår og negler, vektnedgang – det kan virke som det meste faller på plass. Men livet er mer enn mat, understreker Gry Hammer. Man må rydde opp andre steder også, ikke bare i kostholdet. «Maten gir deg mer

energi til å leve det livet du har lyst til», sier hun.

Kombucha er blitt veldig populært, drikken som er laget av te og sukker, som fermenteres til en frisk og syrlig leskedrikk ved hjelp av en kombuchamor 'SCOBY'. Dyrt å kjøpe ferdig, billig å lage selv.

Hun anbefaler å starte med noe enkelt, melkesyregjæret kål er lett å få til. Du trenger bare et kålhode og salt.

Presentasjonen ble avsluttet med utdeling av surdeigsstarter til alle fremmøtte. Så var det hjem for å bake.

Boken inneholder oppskrifter på fermentering av frukt, grønnsaker, korn og melk. Noen av oppskriftene forutsetter at du får tak i en startkultur før du setter i gang, andre oppskrifter er basert på at du utnytter bakterier som er naturlig til stede i råvarene. Til de siste hører for eksempel spontangjæret bokhvetebrød. Hører du til dem som får vondt i magen av å spise bønner eller kikerter, så kan du prøve Gry Hammers oppskrift på «De flate magers hummus» eller «Bønnestuing av svartøyebønner», der kikerter og bønner er bløtlagt, kokt og fermentert.

For øvrig finner du et utvalg av spennende bakeprosjekter, dressinger, sauser, drikkevarer og til og med fermentert tang. Alle oppskrifter er godt forklart med trinnvis fremgangsmåte og illustrert med delikate fargebilder.

Kapittelet *Ofte stilte spørsmål og svar* gir nyttig informasjon til den som er nykommer i fermenteringskunsten. 🍋

Gry Hammer
Fermentering
 Foto: Nadin Martinuzzi m.fl.
 Cappelen Damm 2016
 ISBN 978 82 02 490560

Lille klode, hva nå?

✎ OLE-JACOB CHRISTENSEN

Noe er fundamentalt galt med hvordan økonomien vår fungerer og forstås. Vi opplever samtidig økt rikdom og økt fattigdom. 1% av verdens befolkning eier 46% av verdens verdier, og 10% av oss eier 80% av rikdommen. 641 millioner mennesker er ekstremt overvektige mens nesten 1 milliard er kronisk underernært, og 2 milliarder har et mangelfullt kosthold. Produksjonen øker år for år, men det gjør også arbeidsledigheten. Ungdom står uten arbeid, men offisiell politikk er å øke pensjonsalderen. Produktiviteten øker med rundt 2% årlig i rike land, men vi får høre at vi må arbeide mer i framtida for å sikre velferden. Vi må øke den økonomiske veksten, forteller økonomer og politikere, men veksten løser altså ikke de problemene vi møter.

VEKSTMÅL TAR IKKE HENSYN TIL FORBRUK AV NATURKAPITAL

Særlig tydelig er dette på miljøområdet. Når det går godt for økonomien, går det galt for økologien. Bare i årene etter krisen i 2008 klarte vi å stabilisere CO₂-utslippene. Fra 1990, referanseåret for Kyoto-avtalen, har CO₂-utslippene i verden økt med 40%, og de økte med 3% årlig i perioden 2000–2010. Svakheten i økonomisk teori og politisk praksis synes å være at den veksten vi strever etter bare måler gjennomstrømming av varer og tjenester og ikke forbruk av (natur)kapital eller opplevd velferd. Et eksempel fra min egen næring, landbruket: Stadig høyere avlinger oppnås for en stor del ved at vi bruker opp naturkapitalen i form av jord (humus), vann og biologisk mangfold. Slike høye avlinger er altså egentlig kjøpt på krita, men framstår som høy produktivitet og effektivitet.

Økonomisk politikk og teori er blitt stadig mer matematisert og abstrakt. Man glemmer både den rammen økonomisk virksomhet må foregå innenfor (naturen) og dem som økonomien er til for, menneskene. For eksempel oppheves korrelasjonen mellom økt inntekt og økt levealder ved et

brutto nasjonalprodukt (BNP) over 18 000 dollar/person/år, og korrelasjonen er svak allerede fra 10 000 dollar. Et annet problem med dagens abstrakte tilnærming er at man mister forståelsen av naturressursenes ulike kvaliteter, for eksempel at en rekke av dem ikke er erstattbare. Ødelegger vi jordas fruktbarhet eller det biologiske mangfoldet (naturkapital), kan denne f.eks. ikke kompenseres med større landbruksmaskiner eller vanningsanlegg (mekanisk kapital). Dagens teorier har vært enerådende så lenge at vi opplever at «det finnes ingen alternativer». De alternativene som har vært forsøkt, er fullstendig diskreditert og vil forhåpentligvis aldri bli prøvd igjen. Langt verre er det at kreativiteten i utformingen av gode reformer av dagens system også synes å være tørket inn. Hvor ble det for eksempel av reformene av finanssystemet av etter krisen i 2008?

Kanskje kan det hjelpe å søke tilbake til den økonomiske tenkningens begynnelse. Aristoteles var den første som begynte å tenke systematisk rundt dette begrepet, og han brukte det om forvaltningen av et hushold. Økonomien hadde for Aristoteles et praktisk formål: en fornuftig tilfredsstillelse av menneskelige behov «som er begrensede». Mot økonomien satte han krematismen, som betegnet ubegrenset oppsamling av rikdom. Derfor advarte han også mot at «pengene til slutt kobler seg fra den virkelige verden, og ender med å ødelegge sam-

funnet ved å få det til å råtne innenfra». En presis beskrivelse av både finans- og klimakrisen 2500 år på forskudd!

På det personlige plan er det lett å forstå hva som kan gjøres. De fleste nordmenn kan uten å nøle ramse opp minst 10 faktorer i livet som er mer betydningsfulle enn økt lønn, nytt kjøkken, nytt bad og ny bil. Lokalt kan man også lett peke på endringer som gir gevinst for mennesker og miljø uten å blåse opp BNP eller blåse kloden i filler: kollektivtransport og sykkel framfor bil, kortreist og økologisk mat, lavere kjøttforbruk, utvikling av fornybar energi framfor fossil osv.

EVIG VEKST ER MENINGSLØST OG UMULIG

Problemene oppstår på makronivå. Derfor opplever vi at en rekke begrensede, men positive tiltak settes i verk, mens klimagassutslipp, utryddelse av arter, jorderosjon – men også utenforskap, fattigdom og ensomhet øker. Ikke desto mindre har problemet vært kjent blant økonomene lenge. John Stuart Mill understreket for over 150 år siden det meningsløse i evig vekst og ønsket tilstand av likevekt i økonomien. Keynes skrev i 1930 at veksten vil føre fram til at «menneskeheten lærer å bruke energien sin til andre mål enn økonomiske». Torstein Veblen avslørte statusjaget som drivkraft til personlig berikelse, Amartya Sen kobler utvikling fra vekst, Trygve Haavelmo så på eksponensiell vekst som en absolutt umulighet, og Nicholas

Stern skriver: «De rike landene vil måtte glemme veksten hvis de vil stoppe klimaendringene». Også EU og OECD har sett problemet og arbeider med andre indikatorer enn BNP. Slike kan måle velferd eller rikdom på naturressurser, forventet levealder osv. Svakheter ved disse er for det første at de ikke lett kan implementeres i praktisk økonomisk politikk, det vil tas inn i statsbudsjett og nasjonalregnskap. For det andre – og denne svakheten har de felles med det tradisjonelle BNP – at de er samleindikatorer som favner en rekke ulike faktorer. De er laget for å rangere land, men gir det enkelte land liten hjelp som styringsverktøy. De kan for eksempel supplere BNP med mål for forventet levealder, utdanningsnivå, nivå for likestilling eller regnskap for naturressurser. Slike indikatorer er laget av FN, Verdensbanken og OECD, men når disse samler en rekke ulike faktorer i en sammensatt indikator, er de til liten praktisk nytte. Hva hjelper det et land å oppnå en høy samlet score hvis denne skjuler store mangler på enkeltområder? Hva hjelper det om landet har store ressurser av mineraler, men mangler drikkevann?

Antagelig er det klokest å nedgradere betydningen av slike samleindikatorer og måle ulike samfunnskvaliteter og naturrikdommer hver for seg. Her hjemme har økonomer som Fritz Holte og Erik Nord tenkt godt om hvordan vi kan bryte ut av tvangstankene om vekst i BNP som eneste rettesnor.

Det grunnleggende spørsmålet er: Hvordan kan vi beholde og helst øke velstanden uten å ødelegge kloden?

Det finnes – heldigvis – ingen ferdig grønn utopi. Veien mot et bærekraftig samfunn må bli til i en prosess av prøving og feiling, en sammenkobling av konkrete lokale tiltak og politisk tilrettelegging på makronivå, og med en såpass viljestyrke at man unngår de to grøftene for all politikk: På den ene siden handlingslammelse, og på den andre neddriving og kaos.

For frihet og livsglede

✍ ARNE ØGAARD

Nesreen Barwari har brutt barrierer i et mannsdominert samfunn. Etter å ha sett hvordan barn i flyktningeleirer blomstrer opp gjennom å få utfolde seg kreativt er hun blitt en forkjemper for å få innført steinerpedagogikk i Irak.

Uken etter påske tilbragte jeg sammen med 850 andre steinerskolelærere i Goetheanum i Dornach i Sveits. Like bortenfor meg i matsalen satt en dag en spesielt lystig og fargerikt kledd kvinne som åpenbart hygget seg med sine bordvenner.

FENGSELET SOM 14-ÅRING

Da jeg kom inn til aftenforedraget oppdaget jeg at det var nettopp denne kvinnen, Nesreen Barwari, som stod på podiet. Klar og levende tok hun oss med på en reise til Irak og Irakisk-Kurdistan. Som skolebarn ble hun sendt til rektor fordi hun stilte så mange spørsmål. Allerede som 14-åring ble hun kastet i fengsel på grunn av sine politiske holdninger. 10 år senere i 1991 flyktet hun fra Irak og levde en periode i en flyktningeleir i fjellene i Tyrkia. I Bagdad hadde hun utdannet seg i arkitektur og byplanlegging. Hun arbeidet flere år i ulike FN-prosjekter for gjenoppbyggingen av Irakisk-Kurdistan og har også hatt ministerposter både i kurdisk og irakisk regjering. Ofte var hun eneste kvinne i et mannsmiljø med lite respekt for og tro på kvinner. Hun innså nødvendigheten av å perfektionere seg som leder, og i 1999 tok hun mastergrad i «Public policy and management» ved Harvard. På [youtube.com/watch?v=uiEpGnUpDP8](https://www.youtube.com/watch?v=uiEpGnUpDP8) forteller om hun hvilke krav hun måtte stille til seg selv ikke bare for å lykkes, men også

for å vise den arabiske verden at kvinner kan. Den Arabiske liga har utnevnt henne til en av de ti mest betydningsfulle kvinner i den arabiske verden, og hun har også fått andre hedersutnevnelser.

På sine reiser ble hun kjent med steinerpedagogikken. Hun viste oss bilder fra flyktningeleirer hvor teltene stod tett i tett, og traumatiserte barn fikk lite hjelp. Da barna fikk mulighet til å tegne, la hun merke til at tegningene som til å begynne med var dystre og krigspregede etter hvert ble lysere og mer fargerike, som om noe av tyngden lettet fra barnas sinn.

ENSIDIG FAKTAINNLÆRING HEMMER DEMOKRATISK UTVIKLING

Mest bekymret er hun for det offentlige skolesystemet, hvor det fortsatt ikke skal stilles spørsmål og det foregår en ensidig faktainnlæring med få stimulanser til selvstendig utvikling. Den som gjør som læreren sier får de beste resultatene. «Jeg gjør som du sier hvis du belønner meg.» Det vil si at min støtte kan kjøpes, og du kan kjøpe støtte fra meg. En tankegang som legger grunnlag

for korrupsjon og hemmer en demokratisk utvikling.

Nesreen Barwari ser at sunn samfunnsutvikling krever et annet skolesystem med større rom for livsglede og selvstendig utvikling. Derfor samarbeider hun med hjelpeorganisasjonen *Freunde der Erziehungskunst* for å få innført steinerpedagogikk i Irak. Men her som i en rekke andre land er myndighetene livredde for at elevene ikke skal få pugget nok faktakunnskap og for hva som kan skje hvis man slipper løs fantasi og selvstendighet.

www.freunde-waldorf.de/en 🌱

Nesreen Barwari

Scann koden og se videoen om Nesreen Barwari.

Naturvernkonto i Cultura Bank

Med en Naturvernkonto i Cultura Bank kan du spare til din egen fremtid på flere måter. Gjennom Culturas utlånsprosjekter gir du et bidrag til større forståelse og omsorg for mennesker og miljø. Samtidig støtter du Naturvernforbundets arbeid for å ta vare på natur og miljø.

Om støttekontoen Naturvernkonto

Cultura Bank gir, i tillegg til den renten du som innskylter får, et årlig bidrag til Naturvernforbundet som tilsvarer 1 % av inntæktene på kontoen. 12 gebyrfrie uttak pr. år.

B Corp™

Cultura bank ble i vår Norges første B Corp™ -virksomhet; bedriftenes svar på Fairtrade-merket. B Corp™ er en non-profit-organisasjon for bærekraftige bedrifter, som jobber for å bruke sin makt i forretningslivet til å løse sosiale og miljømessige problemer.

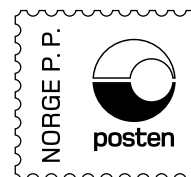
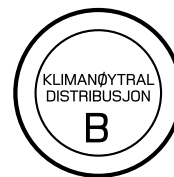
Slik oppretter du en Naturvernkonto

Gå til nettsiden: www.naturvern.cultura.no eller ring Cultura på telefon (+47) 22 99 51 99 eller send e-post til cultura@cultura.no

RETURADRESSE

Cultura Bank
Postboks 6800 St. Olavs plass
NO-0130 Oslo

gressoslo.no/foto Pål Laukli

#giftfritt

JEG ØNSKER MEG EN GIFTFRI FRAMTID

Hver dag utsettes Lisa for helse- og miljøskadelige stoffer. Stoffer som er hormonforstyrrende, kreftfremkallende, og som kan gi astma, allergi og lærevansker. De finnes i klærne hun går i, luften hun puster, maten hun spiser - overalt i hennes hverdag.

Bellona jobber hver dag for å sikre barn og unge en giftfri framtid - men vi trenger din hjelp

Vipps til Bellona, eller send en sms Bellona til 2490 (100 kroner) - sammen kan vi gjøre en forskjell!

BELLONA 30 ÅR
1986 2016